

Міністерство освіти та науки України
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Циклова комісія дисциплін
видавничої справи та редагування

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«Літературно-художні видання для підлітків на книговидавничому
ринку України»**

Виконала:

студентка групи В-41
відділення комп'ютерних та
видавничих технологій
Кокольська Віталіна
Любомирівна

Науковий керівник:

кандидат наук із соціальних
комунікацій
Решетуха Тетяна Василівна

Оцінка _____

Тернопіль — 2020

Кокольська В. Л. Літературно-художні видання для підлітків на книговидавничому ринку України. — Рукопис.

Дипломна робота на здобуття кваліфікації молодшого спеціаліста зі спеціальності «Видавнича справа та редагування», Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола. — Тернопіль, 2020.

У дипломній роботі досліджено стан підліткової літератури на книговидавничому ринку України, специфіку літературно-художніх видань для підлітків українських видавництв. Здійснено аналіз особливостей підліткової літератури. Особливу увагу зосереджено на жанрах та тематичному спектрі підліткової літератури на книговидавничому вітчизняному ринку.

Підліткова література українських видавництв охарактеризована за читацькою аудиторією, жанром, темами та проблематикою. Визначено найпопулярніші жанри, актуальні теми, а також специфіку підліткових видань кожного аналізованого видавництва.

Ключові слова: *підліткова література, підліток, художня література, жанри, українські видавництва.*

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДЖНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ	8
1.1. Визначення та загальна характеристика підліткового віку	8
1.2. Поняття підліткової літератури	12
1.3. Зародження та розвиток художньої підліткової літератури	17
1.3.1. Історія літератури для підлітків у Європі та США	17
1.3.2. Історичні процеси становлення підліткової літератури в Україні	21
1.4. Найпопулярніші теми та жанри літературно-художніх видань для підлітків	25
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ	30
2.1. Загальна характеристика художньої підліткової літератури на книговидавничому ринку України	30
2.2. Тематика та жанровий діапазон підліткової літератури українських видавництв	35
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ	43
3.1. Характеристика підліткової літератури видавництва «Урбіно»	43
3.2. Видавництво «Школа» та місце його видань для підлітків на книговидавничому ринку України	47
3.3. Специфіка літератури для підлітків видавництва «Рідна мова»	51
3.4. Особливості підліткової літератури інших видавництв	56

3.5. Порівняльна характеристика художньої підліткової літератури аналізованих видавництв.....	62
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Спектр видань на ринку України постійно змінюється та розширюється. На сьогоднішньому етапі розвитку книговидавництва в Україні виникає потреба у виданнях, адресованих підліткам.

У Європі та США підліткові книгинабули великого поширення, проте в Україні цей вид літератури ще знаходиться на стадії розвитку і становить невелику частку, порівняно з іншими видами видань.

Автори підліткової літератури пропагують висококультурні, національні цінності, використовують нові образи та стилі. У своїх творах вони відображають не лише побут та життя підлітків, їхні стосунки з однолітками чи батьками, а й порушують складні теми, актуальні, дорослі питання та заставляють замислитися. Основою, на яку опирається автори підліткових книг є не забезпечення широкого жанрового і тематичного аспекту творів для юнацтва, а виховання мислячого, культурного, всесторонньо розвиненого молодого покоління.

Сьогодні література для підлітків досі залишається малодослідженим поняттям. Це зумовлено тим, що література для юнацтва почала розвиватися значно пізніше за інші види літератури. Також книги для підлітків мають свої специфічні особливості, їм притаманні риси «дорослої» літератури. Твори для підлітків українських видавництв потребують комплексного аналізу для визначення особливостей її рівня розвитку. Також вивчення книговидавничого ринку України дає змогу побачити, у якому стані знаходиться цей вид літератури зараз. Результати дослідження дають можливість прогнозувати подальші перспективи розвитку літератури для підлітків. З огляду на це дослідження є актуальним.

Мета дипломної роботи — дослідити стан підліткової літератури на книговидавничому ринку України.

Відповідно до поставленої мети передбачається реалізація таких завдань:

— розглянути специфіку визначення поняття підліткового віку;

- дослідити історичні аспекти розвитку вітчизняної та зарубіжної підліткової літератури;
- визначити особливості літературно-художніх видань для підлітків;
- охарактеризувати художню підліткову літературу на книговидавничому ринку України;
- виокремити специфіку та жанри підліткової літератури українських видавництв;
- здійснити аналіз літературно-художніх видань для підлітків українських видавництв;
- зробити порівняльну характеристику аналізованих видавництв.

Джерельна база дослідження. Дослідженням літературно-художніх видань для підлітків займалися такі науковці, як Уляна Гнідець [5; 6; 25; 26; 27; 28; 29; 30], Віталіна Кизилова [36; 37; 38; 39], Тетяна Качак [34; 35], Оксана Луцевська [48], Катерина Стецюк [59; 60].

Предмет дослідження — видавництва «Школа», «Урбіно», «Рідна мова» та інші видавництва України, які видають підліткову перекладну літературу.

Об'єкт дослідження — сучасний стан літературно-художніх видань для підлітків українських видавництв.

Методи дослідження: у дипломній роботі використано наступні методи: аналізу та синтезу теоретичного матеріалу, який полягає у вивченні понять «підлітковий вік», «підліткова література», їх специфіки, жанрів та тем підліткових видань; системний для аналізу літературно-художніх видань для підлітків українських видавництв, а також для дослідження стану підліткової літератури на книговидавничому ринку України; порівняння для визначення специфіки літератури для підлітків у кожному із аналізованих видавництв, виокремлення найпопулярніших тем та жанрів підліткової літератури в Україні; узагальнення матеріалу, отриманого в процесі

дослідження для здійснення підсумку про стан літературно-художніх видань для підлітків на книговидавничому ринку України.

Новизна дослідження полягає у тому, що вперше здійснено комплексний аналіз літературно-художніх книг для підлітків українських видавництв.

Теоретичне значення роботи. Ця праця є внеском у дослідження книговидавничого ринку України, зокрема, стану літературно-художніх підліткових книг.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення специфіки літератури для підлітків, а також для розробки навчальної шкільної програми із української та зарубіжної літератур та для позакласного читання.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (77 найменувань) та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 80 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ І. СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДЖНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

1.1. Визначення та загальна характеристика підліткового віку

У сучасній психології загальноприйняте визначення підліткового віку відсутнє. Цим поняттям характеризують перехідний вік особистості від дитинства до зрілості. Під час цього періоду в житті людини відбуваються фундаментальні та швидкі зміни. Підлітки відкривають для себе свій внутрішній світ, ідентифікують себе в соціумі, відбувається формування ідентичності, дорослішання. Д. Фельдштейн визначає дорослішання як «процес постійної зміни об'єктивно спрямованого структурування певних якостей і властивостей, що утворюють дорослість шляхом формування тих відношень і зв'язків, які вже є в дорослому світі й, засвоївши й присвоївши які, зростаюча людина набуває дорослої цілісності» [65]. Особливо важливим для особистості у цей вік є потреба у самовираженні, самоутвердженні та самореалізації.

І. Булах та А. Лук'янов зазначають, що «підлітковий вік є перехідним періодом від дитинства до дорослості: якісні зміни, що відбуваються в інтелектуальній та мотиваційно-емоційній сферах особистості підлітка (інтенсивний, нерівномірний розвиток і зростання організму, особистісні новоутворення та ін.), породжують новий рівень розвитку його самосвідомості, зокрема, потребу в самоствердженні, рольовому самовизначенні, рівноправному й довірливому спілкуванні з ровесниками і дорослими» [10, с. 155].

Загальні особливості підліткового віку в певних теоріях визначаються по-різному, в залежності від їх основної ідеї. Наприклад, в психоаналізі домінують ідеї статевого дозрівання і пошуку свого «Я», в когнітивних теоріях переважає зростання розумових здібностей, а в діяльнісному підході — змін провідної діяльності. Проте, спільним для цих та інших підходів є те,

що в них існують загальні показники, які характеризують підлітковий вік, які визначаються психічними і соціальними змінами.

Психолог Л. Виготський запропонував у своїй книзі об'ємне розуміння і підліткового віку. Його суть полягає у наявності трьох точок дозрівання, які не співпадають одна з одною. Графічно дослідник зобразив це у вигляді трикутника, вершинами якого є визначені точки дозрівання: статевого, загально-органічного і соціального [24]. На думку вченого, статеве дозрівання починається і закінчується раніше, ніж настає кінець загальноорганічного розвитку підлітка, і раніше, ніж підліток досягне завершення свого соціально-культурного становлення.

Основною діяльністю підліткового періоду є спілкування з однолітками а інтимно-особистісному рівні. А. Яшкова та Н. Сухарева виділяють наступні особливості, які характеризують розвиток підлітка:

- 1) особливості рухової сфери (зниження рухової активності);
- 2) особливості розвитку пізнавальної сфери (переважання активності в міжособистісних відносинах; розвиток критичного і вдосконалення теоретичного, абстрактно-логічного мислення; вдосконалення логічної і опосередкованої пам'яті; уповільнення механічної пам'яті; пік розвитку уяви);
- 3) особливості розвитку особистісної сфери (розширення самосвідомості; пошук «Я ідеального» і постійний аналіз «Я реального», формування образу «фізичного Я»; поява почуття дорослості і його прояв у одязі, манері поведінки, в мові; розвиток здатності до самовиховання і саморозвитку; підвищена потреба в спілкуванні, самоствердженні, самостійності та незалежності від дорослого; емоційна нестійкість і афективна забарвленість дій; розвиток внутрішніх моральних цінностей, які ще нестійкі в поведінці; загострення рис характеру; спостерігається особистісна нестабільність у поглядах, в емоціях, у вчинках підлітка);
- 4) особливості розвитку соціальної сфери (зухвала поведінка в громадських місцях; міжособистісні відносини будуються найчастіше по

інтересам, не пов'язаним з навчальною діяльністю, вона відходить на другий план; появу різних захоплень, які затягують підлітка, де він себе реалізує; особистісна нестабільність відкладає відбиток на дружніх відносинах, які стають неміцними і короткотривалими; з'являється референтна (значуща) група; виникнення інтересу і встановлення перших взаємовідносин з підлітками іншої статі) [70].

Наукові дослідження психологів містять цікаві факти про межі підліткового віку. Наприклад, якщо в 50-х роках ХХ ст. перехідний момент в уявленнях про майбутнє, вибір майбутньої професії спостерігався і був актуальним для підлітків у 15 років, в 60-х рр. у 17 років, то в 80-х і 90-х рр., цей рубіж складав 13 років. Така розбіжність результатів пояснюється зміною соціальної ситуації розвитку поколінь підлітків. Це підтверджує як історичну, так і соціальну обумовленість розвитку особистості підлітка і вказує на те, що сталі межі даного віку відсутні.

У сучасній психології немає єдиного погляду на вікові межі підліткового періоду. Одні діти вступають у підлітковий вік значно раніше за інших, з різницею в 2–3 роки. Верхня межа, тобто вік, коли людина перестає бути підлітком і входить в етап зрілого життя, також не має чітко окреслених меж. Підлітковий вік можуть визначати в залежності від країни (регіону проживання) і культурно-національних особливостей. Сьогодні існує декілька підходів до визначення меж підліткового віку. Дослідженням цього питання займалися такі науковці як Т. Драгунова, І. Кон, І. Кулагіна, Л. Фридман, Д. Ельконін, Г. Прихожан та ін.

І. Кон зазначає, що перехід від дитинства до зрілості охоплює у цілому вік від 11 – 12 до 23 – 25 років і поділяється на три етапи:

1) підлітковий вік, отроцтво (від 11 – 12 до 14 – 15 років), що є перехідним у біологічному аспекті (вік статевого дозрівання) і означає завершення дитинства;

2) рання юність (від 14 – 15 до 18 років);

3) пізня юність або початок дорослості (від 18 до 23 – 25 років) [30].

В. Шапарь поділяє підлітковий вік (від 11 до 20 років) на два періоди:

- 1) молодший підлітковий (пубертатний) – від 11 до 15 років;
- 2) юнацький (ювеніальний) – від 16 до 20 років [42].

Аналізуючи систему якісних змін у психічному розвитку особистості підлітка Г. Прихожан пропонує розрізняти наступні стадії підліткового віку:

- 1) молодший підлітковий вік (10 – 11 років), що означає кінець дитинства;
- 2) середній підлітковий вік (11 – 12 років) – період підвищеної активності, прагнення до діяльності, значного росту енергії особистості;
- 3) старший підлітковий вік (13 – 14 років), який прийнято означувати як «вік другого народження особистості» [62, с. 12].

Підлітковий вік є складним етапом в плані особистісного розвитку, що вирізняється характеристиками соціального дозрівання. Психолог Д. Фельдштейн вважає, що «умови і особливості соціального розвитку підлітка, рівень його соціальних можливостей залежать від осмислення підлітком себе і своєї приналежності до суспільства, ступеня вираження прав і обов'язків, рівня оволодіння світом сучасних речей і стосунків, насичення далеких і близьких зв'язків, їх диференційованості. У процесі дорослішання у підлітка змінюється характер і особливості сприймання себе у суспільстві, сприймання суспільства, ієрархії суспільних зв'язків, змінюються мотиви і ступінь їхньої адекватності суспільним потребам» [65].

Також Д. Фельдштейн проаналізував зміст психічного розвитку підлітків, зробивши акцент на важливості потреби у самоствердженні і самореалізації. Як результат, дослідник виокремив три стадії підліткового розвитку:

- 1) локально-примхлива стадія (10 – 11 років), на якій прагнення дитини до самостійності проявляється у потребі визнання дорослими її можливостей і значущості при розв'язанні окремих завдань (у локальних ситуаціях), що супроводжується ситуативно обумовленими емоціями;

2) право-значима стадія (12 – 13 років), що характеризується розгортанням потреби у суспільному визнанні (а не лише участю у соціально схвалюваній діяльності) і спричиняє засвоєння не лише обов’язків, але й прав у сім’ї, суспільстві;

3) стверджуюче-дійова стадія (14 – 15 років), на якій розвивається готовність підлітка функціонувати у дорослому світі, що породжує прагнення застосувати свої можливості, проявити себе, реалізувати потребу у самовизначенні і самореалізації. Виникає більш високий рівень усвідомлення своєї долученості до суспільства із позиції відповідальної людини, яка виконує серйозну соціальну роль [62, с. 13].

У західній психології період дорослішання підлітків часто має назву «тинейджерський період» (13–19 років). Через таке емоційне забарвлення терміну та вузькість меж можливості вивчення вікових особливостей підлітків значно обмежені. [62, с. 13]. Для того, аби більш точно здійснювати визначення специфіки підліткового віку, прийнято поділяти його на дві складові: ранній підлітковий вік (зазвичай від 11 до 14 років) та середній (або старший) підлітковий вік (від 15 до 19 років) [62, с. 14].

Сьогодні в розвинутих країнах світу можна виокремити тенденцію до поступового збільшення тривалості підліткового періоду. Його середня тривалість в різних країнах коливається в діапазоні від 4 до 7 років і залежить від соціального становища молодої людини і тривалості її освіти.

1.2. Поняття підліткової літератури

На сучасному етапі розвитку літературознавства підліткова література досі залишається малодослідженим поняттям. Сталого визначення цього терміна немає й літературу для підлітків часто відносять до підвиду дитячої літератури.

За визначенням Літературознавчої енциклопедії, література для дітей — це «художні, науково-популярні та публіцистичні твори, написані письменниками для дітей різного віку» [46, с. 398]. Опираючись на таке визначення поняття, підліткову літературу частково можна відносити до дитячої. Проте література для підлітків має свої специфічні особливості, зумовлені визначенням вікового діапазону підлітків. Термін «підліткова література» є значно вужчим, ніж «дитяча література», і його визначення потребує більшого дослідження.

Сьогодні вікові межі стають все більш розмитішими і дедалі важче стає визначати, кому адресовано той чи інший твір: дітям чи підліткам. Зокрема, австрійська дитяча письменниця К. Нестлінгер висуває ідею про те, що сьогодні літератури для юнацтва взагалі не існує: є лише література для дітей. Вона аргументує це з позиції надто швидкого «дорослішання» сучасного читача, який вимагає до себе рівноправного ставлення. Але, як зазначає У. Гнідець, «розмежування все-таки можна простежити завдяки простоті або складності форм, у яких передаються читачеві «серйозні» розмови або ж розмови про «серйозне». Простота, складність та двозначність, — чи не основні характеристики, які дають право характеризувати літературу для підлітків як особливе літературне явище» [28, с. 39].

Тенденції сучасного стану розвитку літератури для дітей уже практично визначені, у той час як підліткова література практично не розглядається як літературний феномен. Також це поняття не висвітлюється у літературознавчих словниках та енциклопедіях. І хоча єдиного та повного визначення цього поняття немає, у деяких статтях та працях дослідників підліткової літератури можна зустріти їхній варіант тлумачення окресленого терміна.

У книжці «Література для сьогоденного юнацтва» професори Аризонського державного університету А. Нілсен та К. Донелсон пояснюють, що літературою для молоді можна вважати будь-які твори, що

читаються у віці з 12 до 18 років [76]. Під цим визначенням вони мають на увазі і літературу, призначену для організації дозвілля, і навчальну (ту, що вивчається в школах). Проте дослідники наголошують, що існує ряд причин, через які подане визначення може викликати заперечення. Наприклад, ті книжки, якими захоплюються дванадцятирічні читачі, в основному, не цікаві для сімнадцятирічних. Тому видання для молоді здебільшого поділяють на підкатегорії: підліткова проза («teen fiction»), та «юний дорослий» («young adult»). Такими українськими відповідниками можуть бути поняття «підліткова література» та «юнацька література». Їхня відмінність полягає у тому, що підліткова література здатна відображати будь-яку тематику, розважальну або серйозну, а твори для юнацтва висвітлюють розвиток теми становлення особистості [48].

Д. Бушман у своїй статті «Література для юнацтва в класі — чи є така?» зазначає, що «юнацька література — це література, яка дає відповіді на запитання, що ставляться в юному віці, зосереджується на питанні пошуку свого «я», а себто веде до самоідентифікації» [72].

За визначенням Американської асоціації бібліотек, «література для молодих людей (young adult literature) — це література, яку читають читачі віком з 12 до 19 років. Цю літературу, в основному, поділяють на три основні групи: ранню (11–14 років), середню (14–18 років) і пізню (від 18 років)» [74].

У спеціальному випуску журналу «Writer's Digest», присвяченому дитячій та юнацькій літературі, А. Карре зазначає, що жанр літератури для юнацтва — це жанр, який висвітлює весь соціум з юнацької точки зору [74].

У підручнику «Редакторська підготовка видань» С. Антонов тлумачить дитячу літературу як «термін, який підходить для характеристики всієї кількості видань для дітей». Він вважає, що поняття «література для дітей» є «більш широким та позначає і дитячу, і дорослу літературу, яка становить інтерес для дітей і зрозуміла для них» [2].

Визначенням поняття та специфікою підліткової літератури займалися також вітчизняні науковці. Цікавим є окреслення цього поняття дослідниці В. Кизиловой. У своєму навчальному посібнику «Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс» вона не виокремлює підліткову літературу та літературу для дітей як окремі поняття, а подає для них спільне визначення, роблячи їх одним терміном. «Література для дітей та юнацтва — художні твори різних родів і жанрів, що на рівні своєї формозмістової єдності адресовані читачу відповідної вікової категорії й задовольняють його емоційні, естетичні й етичні запити, можуть мати подвійну рецепцію (дитина й дорослий), взаємозалежні від законів, властивих художній словесності взагалі» [36, с. 5]. Проте, В. Кизилова зазначає, що цей вид літератури варто класифікувати залежно від вікової категорії читача. Дослідниця виокремлює літературу для дітей, в основі виокремлення якої є дошкільний і молодший шкільний вік та підлітково-юнацьку, яка призначена для середнього та старшого шкільного віку [36, с. 5]. Проте, таке окреслення поняття У. Гнідець не вважає достатньо аргументованим, оскільки у літературознавчому словнику-довіднику йде чітке розмежування понять «дитяча література» та «література для дітей». «Дитяча література — література, творена безпосередньо дітьми. До неї належать різні жанри фольклору (лічилки, дражнили, ігрові пісні та ін.), а також перші спроби пера юних початківців (поезія, проза тощо)» [47, с. 198]. В свою чергу, «література для дітей — художні, науково-популярні, публіцистичні твори, написані письменниками безпосередньо для молодшого читача різних вікових категорій, починаючи з дошкільнят» [47, с. 398]. Зважаючи на все вищесказане, У. Гнідець вважає доцільним для наукового дискурсу використовувати термін «література для дітей та юнацтва», який дозволяє безпомилково зорієнтуватися у призначенні тих чи інших художніх творів.

Також дослідниця У. Гнідець порушувала проблему визначення дитячої літератури. Проаналізувавши ряд наукових статей, вона зробила узагальнене визначення цього терміну. «Дитяча література — певна

сукупність літературних творів, створених (адаптованих) чи написаних (або прилаштованих) для дітей із цілком певною метою: звертатися до дитячої уяви, емоцій та почуттів, впливати на дитячі пізнавальні здібності, розвивати смаки та вподобання, розважати дитину» [64, с. 38].

Д. Нідей, викладач з Айовського державного університету, у навчальному курсі «Юнацька література» виділяє десять основних положень щодо характерних рис юнацької літератури:

- 1) протагоністом є підліток чи юнак;
- 2) специфічна мова автора (здебільшого це виклад від першої особи, хоча трапляється виклад і від третьої особи);
- 3) зображення дорослих персонажів з точки зору підлітків;
- 4) невелика кількість персонажів;
- 5) невеликі часові рамки і знайоме оточення;
- 6) сленг або мова підлітків чи юнаків;
- 7) детальні описи зовнішності чи одягу;
- 8) позитивна розв'язка;
- 9) кілька паралельних сюжетів чи один сюжет;
- 10) довжина тексту приблизно від 125 до 250 сторінок [75].

Звичайно, що ці ознаки не повинні обов'язково бути присутніми в кожному підлітковому творі, але часто трапляється так, що велика кількість цих характерних рис властива книгам для підлітків.

На тематику, жанрові особливості, образні параметри сучасної книги для дітей та підлітків впливає епоха. Аналізуючи сучасний етап розвитку підліткової та дитячої літератури, українська дослідниця Т. Качак виокремлює наступні характеристики цього поняття: «відсутність тематичних обмежень; розгалужена жанрова система; синтез і дифузія жанрових форм в межах одного тексту; домінування фантастичного над реальним у літературі для дітей молодшого та середнього шкільного віку, а реалістичної прози — у літературі для читачів старшого шкільного віку; адресування поетичних текстів здебільшого дітям дошкільного та молодшого

шкільного віку, прозових — підліткам та юнацтву; поглиблення психологічної характеристики дітей-героїв; переосмислення літературної традиції попередніх епох; розширення функціональності творів, актуалізація їхнього комунікаційного процесу; генерування нового емоційного досвіду» [35, с. 162].

1.3. Зародження та розвиток художньої підліткової літератури

1.3.1. Історія літератури для підлітків у Європі та США

Художні твори, які сьогодні вважаються класикою літератури для дітей та юнацтва з'явилися задовго до виокремлення такого феномену як підліткова література. Наприклад, у іспанській повісті «Життя Ласарільйо з Тормеса» (1554 р.) головним героєм є хлопець-підліток, який переживає низку випробувань. Головними героями всесвітньовідомої трагедії XVI ст. В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» (1597 р.) також є підлітки, яким 16 та 13 років. Сучасні зарубіжні дослідники, аналізуючи історію літератури для дітей та юнацтва епохи Відродження, особливо цінною вважають творчість Ф. Петрарки, В. Шекспіра, М. Сервантеса та інших. Їхні твори є багатоадресатними, тобто такими, які розраховані і на дорослу, і на дитячу аудиторію [64, с. 23].

У 30–50-х рр. XVI ст. у Німеччині розвиваються жанри байки, прозові романи та релігійні сценки. Вони вирізняються тим, що адресовані до різновікової аудиторії, а також містять звернення до дітей та молоді [64, с. 24].

Однією з перших, хто почав виділяти підлітків як окрему читацьку аудиторію, була С. Тріммер, британська письменниця та літературний критик. У публікаціях у періодичному виданні «The Guardian of Education» вона ввела поняття «книжки для дітей» (до 14 років) і «книжки для підлітків» (від 14 до 21 років).

Особливе місце в історії дитячої літератури XVIII ст. займає творчий доробок Ш. Перо, Д. Дефо, Дж. Свіфта, Й. В. Гете, Ж. Ж. Руссо та ін. їхні твори заклали підґрунтя літератури, яка згодом була адресована дітям та юнацтву.

Час пізнього Просвітництва, остання третина XVIII ст., вважається епохальною в розвитку літератури для дітей та юнацтва. У цей час постає вимога відповідності літератури для дітей своєму адресату, тому з'являються твори, які створені спеціально для молодшої цільової аудиторії. Література для дітей та підлітків стає самостійним явищем у літературному процесі. Дітей вперше визнали особливою цільовою аудиторією, яка має власні погляди [64, с. 26]. Прикладом таких творів можна вважати роман Й. Кампе «Робінзон молодший».

Література XIX ст. характерна появою двох художніх напрямів: романтизму та реалізму, які стали основою для формування літератури для дітей та юнацтва у цей період. У цей час вперше з'являються збірки народних казок, пісень, легенд, балад. До таких можна віднести «Чарівний рік хлопчика» (1806–1808 р.), «Дитячі та домашні казки» (1812 р.).

У. Гнідець (Баран) зазначає, що «твори, які не насаджували панівні дидактичні догми тої чи іншої епохи», а навпаки, виконували роль комунікативного чинника заради розвитку внутрішнього «Я» дитини, пошуку її як особистості, самоідентифікації, ввійшли в класику світової літератури для дітей та юнацтва і сьогодні є популярними серед сучасних дитячих та підліткових реципієнтів [25, с. 46]. До таких творів відносяться: «Айвенго» (1819 р.) В. Скотта, «Пригоди Олівера Твіста» (1838 р.), «Різдвяна історія» (1843 р.) Ч. Діккенса, «Аліса в країні чудес» (1865) Л. Керрола, «Діти капітана Гранта» (1867 р.) Ж. Верна, «Острів скарбів» (1881—1882 рр.) Р. Л. Стівенсона, «Пригоди Гекльберрі Фінна» (1884 р.) Марка Твена та багато інших.

На початку XX ст. було написано ряд творів, адресованих підліткам. Це, зокрема, роман «Енн із Зелених Дахів» (1908 р.) Л. М. Монтгомері.

Також відомим є бестселер Ф. Бернетт «Таємний сад» (1909 р.), головною героїнею якого є десятирічна дівчинка. Відомими є гумористичні твори Е. Керстнера «Еміль і детективи» (1929 р.), «Витівки близнюків» (1949 р.).

Американська асоціація бібліотек з 1956 р. почала активно вживати термін «юнак» (young adult) на позначення окремої категорії відвідувачів бібліотек. З середини ХХ ст. у літературі виникає потреба в текстах, які були б орієнтовані саме на підліткову аудиторію, а також, які відображали б інтереси, досвід та реалії підлітків. У есеї Д. Бартон «Роман для юнацтва» звучить заклик: «література для підлітків має відображати споріднений та близький їм досвід, а також апелювати до їхніх інтересів» [71].

Досить відомою книгою, яку можна вважати за підліткову літературу, є твір англійського письменника В. Голдінга «Володар мух» (1954 р.). Головними героями книжки виступають підлітки. Також автор вдало зобразив їхній побут, ситуації довкола них. Проте, ця книга не була написана для підлітків і не відокремлювалася від літератури для дорослої аудиторії.

У США першими книжками, написаними спеціально для підлітків, вважаються «Суперник» (1967 р.) Р. Ліпсайта та «Аутсайтери» (1967 р.) С. Хінтон. «Суперник» — повість про хлопця, який змушений шукати власний шлях в одному із непрестижних районів Нью-Йорка. С. Хінтон у книзі «Аутсайтери» порушує проблеми соціальної нерівності та страждання головного героя-підлітка, які зображені на соціальному тлі. Автори цих творів описували внутрішній світ підлітків із соціального погляду та озвучували певні точки зору на суспільні норми. Вищезазначені книги стали початком народження жанру підліткової літератури.

В англomовних країнах 1970–1980 рр. називають «золотим віком підліткової літератури». Увагу авторів реалістичної прози для підлітків починають привертати такі теми, як смерть батьків, втрата близьких, убивства, суїцид, зґвалтування тощо. Дослідники починають говорити про «ультрареалізм» або ж «гіперреалізм» як один із напрямів реалістичної підліткової прози. З кінця 1960-х рр. і до початку 2000-х рр. досить активно

використовується термін «проблемна проза», «проблемний роман» на позначення соціально чи психологічно гострої підліткової прози [48]. Також цілком популярними стають історії про повсякденне життя та любовні романи для підлітків. У 1990–2000-х рр. розширюється діапазон складних тем у підлітковій прозі: піднімаються питання алкоголю, наркозалежності, статевого життя, пошуку себе, ранньої вагітності та ін.

На розвиток підліткової літератури вплинув роман Дж. Ролінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» (1997 р.) Це перша із семи книг про пригоди юного чарівника. Великий успіх усієї серії в цілому світі спричинив ще більший розвиток ринку підліткової літератури в країнах Заходу. Таким чином, досить популярними стають серії «Голодні ігри» С. Коллінз, «Сутінки» С. Маєр та ін. Часто підліткові книжки стають кросоверами — вони цікаві як для підлітків, так і для дорослих. Це породжує ряд дискусій у ЗМІ на теми «здитиніння» дорослого читача.

Дослідник М. Карт вважає, що підліткова література стала незалежною та остаточно відокремилася від дитячої чи дорослої літератури в середині 90-х років ХХ ст. [73]. В цей час у США різноманітні літературні премії стимулюють розвиток підліткової літератури. Найвідомішою з них є Премія ім. Майкла Л. Прінтза, яку кожного року отримує той автор, чий твір вважається найбільшим внеском до розвитку американської підліткової літератури. Вперше таку премію отримала Л. Андерсон у 2000 р. за роман «Говори».

Сьогодні дуже багато творів сучасних європейських письменників, вважаються підлітковою літературою. Серед польської підліткової літератури особливе місце займає жанр детективу. До нього можна віднести такі твори, як «Пляма на стелі» П. Заремба, «Доля правди» З. Мілошевський, «Гнів» З. Мілошевський. Також популярними є романи Б. Космовської «Буба», «Буба: мертвий сезон», Й. Ягелло «Кава з кардамоном», «Шоколад із чилі», «Тирамісу з полуницями», «Зелені мартенси», М. Гутовської-Адамчик «110 вулиць», «220 маршрутів», «Дівчата з 13-ї вулиці» та ін.

У Норвегії популярним автором для дітей та підлітків є Б. Сортланн. Він розкриває багато психологічних проблем, які актуальні дітям молодшого, середнього та старшого шкільного віку. Найвідомішими є книги письменника, які входять до серії «Арт детектив». Серед його творів: «Таємниця Венеції», «Таємниця Лондона», «Таємниця Луксора», «Таємниця Нью-Йорка». У книзі «Хто проти суперкрутих» норвезької письменниці А. Сульберг йдеться про булінг, взаємини між однокласниками та вчителями.

Багато книг для підлітків у німецькій літературі написані у жанрі історичного роману. Такими є твори «Джос, або Ціна свободи» К. Кордона, «Лети, хруще! Мій батько, кінець війни, Корн і я» К. Нестлінгер, «Малька Май» М. Преслер, «Вулиця Ліверпуль» А. Вооргове. У цих творах відображено трагедію Голокосту та Другої світової війни. Реалістичний роман Д. Райнгардта «Потяг з дітьми» описує долю мігрантів, які добираються з Мексики до США товарними потягами.

Сучасна підліткова література — це твори, які не лише відображають життя, побут підлітків, їх внутрішній світ, взаємовідносини з батьками чи перше кохання. Це книги, у яких порушуються актуальні та дорослі питання.

1.3.2. Історичні процеси становлення підліткової літератури в Україні

Зародження української дитячої та підліткової літератури як масового явища відбулося у другій половині XIX ст. Тоді література для юнацтва ще не виокремлювалася як окремий феномен, і під поняттям «діти» письменники того періоду розуміли аудиторію власне дітей та молодших підлітків [54]. У цей час у творчості «дорослих» письменників епохи реалізму та романтизму з'являються твори, які можна вважати підлітковою літературою. Це, зокрема «Сама, зовсім сама» Б. Грінченка, «Запорожці» І. Нечуя-Левицького,

«Кумедія з Костем» В. Винниченка, «Сестриця Галя», «Федько-халамидник» та ін. Серед жанрів переважають реалістична проза, поезія, літературна казка.

Наприкінці XIX ст. відбувається осучаснення української дитячої літератури. Як зазначає Р. Мовчан, вона починає «вивільнятися від реалістичної описовості, народницького прагматизму й моралізаторства, суспільної детермінованості, намагання викликати співчуття й переживання» [49, с. 13]. Письменники цього періоду руйнують сюжетні стереотипи, займаються пошуком нових тем і образів. Це можна побачити в творах В. Винниченка «Кумедія з Костем», «Федько-халамидник», «Бабусин подарунок».

З кінця XIX ст. чітко почали вирізняти підлітків як окрему читацьку аудиторію. В Україні виходять перші періодичні видання та серії книжок, адресовані підліткам. Наприклад, у Львові публікується двотижневик для дітей та молоді «Дзвінок» (1890–1914 рр.). У ньому друкуються українські письменники того часу, які пишуть для юнацтва: І. Франко, Леся Українка, І. Нечуй-Левицький та ін.). Також у виданні друкуються переклади творів зарубіжних письменників («Мандри Гулівера» Дж. Свіфта, «1001 ніч», «Принц та злидар» Марка Твена). У 1901–1902 рр. у Чернівцях друкується бібліотека «Молодої України» за редакцією В. Сімовича, у якій вміщувалися твори для студентської молоді.

На початку XX ст. відбувся етап модернізації історичної прози для дітей та юнацтва. Письменник А. Кащенко одним із перших почав писати історичні повісті та оповідання для підлітків. Його найвідомішими творами є: «Борці за правду» (1913 р.) — історичний роман про І. Богуна, повісті «Славні побратими» (1913 р.), «Зруйноване гніздо» (1914 р.), «Під Корсунем» (1914 р.), збірки оповідань. На думку письменника, героїка Запорозької Січі мала сприяти формуванню в молоді української ідентифікації.

А. Чайковський пише твори про Козаччину, які сприяли б пробудженню в молоді національної свідомості: «За сестрою» (1907 р.),

«Віддячився» (1913 р.), «Козацька помста» (1919 р.), «До слави» (1929 р.) та ін. Твори, адресовані молоді про часи Козаччини та Київської Русі також пишуть Ю. Опільський та Т. Микитин.

У 1920–1930-ті рр. у Радянській Україні відбулося інтенсивне оновлення жанрового розмаїття вітчизняної літератури для дітей та юнацтва. Саме література для молодших читачів повинна була обслуговувати ідеологічні замовлення тієї епохи, сприяти розвитку тих, хто у майбутньому буде будувати комунізм, служити меті навчання та виховання [54]. Через художню літературу влада намагалася нав'язати дітям та молоді основні ідеологічні принципи радянського способу життя. Цей період характеризується цензурою на літературу для дітей та юнацтва: українські дитячі твори перебували під постійним контролем влади та були позбавлені естетичного саморозвитку. У 1920-х рр. сформувався канон читання для дітей та юнацтва, який існував протягом усього періоду Радянського Союзу. Для нього були характерні теми патріотизму, соціалістичного гуманізму, переваги громадянського над особистісним. Головний герой радянської моделі особистості є носієм суспільної моралі, соціального обов'язку та комуністичних ідей. Для творів, написаних для дітей та юнацтва цього періоду, спостерігалася реалістична тенденція, заангажованість суспільним життям [54]. У цей час відомими авторами для дітей та юнацтва є О. Донченко («Школа над морем» (1937 р.)), О. Копиленко («Дуже добре» (1936 р.), «Десятикласники» (1938 р.)). М. Трублаїні пише пригодницькі повісті: «Лахтак» (1935 р.), «Шхуна Колумб» (1940 р.). У жанрах наукової фантастики та пригодницької прози працює В. Владко: «Аргонавти Всесвіту» (1938 р.), «Нащадки скіфів» (1939 р.) та ін.

Період 1960-х р. характеризується появою письменників та поетів-шістдесятників, чії твори адресовані дітям та юнацтву. Це В. Нестайко, М. Вінграновський, В. Близнець, І. Жиленко, Ліна Костенко, Я. Стельмах, В. Шевчук, Б. Харчук, А. Дімаров та ін. У літературі для дітей та юнацтва спостерігається оновлення тематичного та жанрового спектрів. У ній знову

з'являються твори з казковими та фантастичними елементами, які на поч. ХХ ст. радянська влада намагалася викорінити.

У 1950–1980-х рр. активного розвитку набувають такі жанри, як побутова, піонерська, шкільна повість. У них можна простежити ідеї комуністичної педагогіки, а головні герої творів є прикладами для наслідування. Також у цей час розвивається реалістична психологічна проза. З 1960-х р. набуває популярності українська радянська фантастика, для якої характерний новий етап розвитку (Ю. Щербак, М. Білкун, Г. Почепцов, Ю. Ячейкін, В. Чемерис, Н. Околітенко, В. Грибенко, Ю. Лоцманенко, В. Савченко, О. Романчук, та ін.).

Період 90-х рр. ХХ ст. вважається певним застоєм і кризою для української підліткової літератури. Такий занепад літератури для дітей та юнацтва пояснюється політичною ситуацією зі складним державотворчим процесом в Україні. Завдяки цьому у творах для підлітків відбулося звуження сюжетів, мотивів та образів. У період незалежності України працюють такі письменники, як В. Близнець, В. Шевчук, В. Нестайко, О. Палійчук, З. Мензатюк.

Підліткова література після 2000-х р. представлена такими авторами, як В. Бердт («Мій друг Юрко Циркуль та інші»), І. Андрусак («Закоханий Бурундук та інші розбишацькі історії»), О. Думанська («Спосіб існування білкових тіл», «Дитя епохи»), С. Процюк («Марійка і Костик», «Залюблені в сонце», «Аргонавти», «Вітроломи»), О. Луцевська («Інший дім», «Мені не потрапити до Книги рекордів Гіннеса»), Д. Матіяш («Марта з вулиці Святого Миколая»), О. Сайко («Новенька та інші історії», «Кав'ярня на розі»), Г. Рис («Намалюй мене пташкою») та ін.

Авторами української історичної прози є О. Зубченко («Перемагаючи долю»), В. Рутківський (тетралогія «Джури», «Потерчата»), О. Гаврош («Пригоди тричі славного розбійника Пинті», «Неймовірні пригоди Івана Сили»).

Жанр пригодницького роману та детективу характерний для творів М. Павленко (серія детективів з елементами казки про «Русалоньку з 7-Б»), І. Роздобудько («Арсен»), О. Білобров («На межі можливого»), А. Кокотюха («Таємниця козацького скарбу») та ін.

1.4. Найпопулярніші теми та жанри літературно-художніх видань для підлітків

Твори американської та європейської літератури для підлітків порушують низку актуальних для юнацтва тем. Наприклад: пошук себе, дружба, статеve життя, знуцання над однолітками (булінг), боротьба за лідерство, стосунки з молодшими братами/сестрами, розлучення, перше кохання, робота, проблеми у сім'ї, класова приналежність, проблеми з навчанням, суїцид, депресія, смерть, алкоголь, наркотики, гроші тощо.

Для підлітків сюжет, тобто те, як розгортаються події, є головним у книзі. Тому серед жанрів підліткової літератури переважає проза, а особливо повісті та романи.

Значне місце займає жанр фентезі. Підлітків приваблює небуденність та магія, які у ньому присутні; їм цікаво читати про те, що вважається неможливим у цьому світі. О. Кір'ян виділяє три найпопулярніші типи фентезі серед підліткового кола читання:

1) казкове фентезі. Головними героями цього типу фентезі виступають є казкові персонажі. Прикладом такого фентезі є серія «Міла Рудик» української письменниці А. Вольських. Також до цього жанру можна віднести серію «Школа Добра і Зла» З. Чейнані. Події книги відбуваються у школі, де навчаються казкові герої (добрі та злі);

2) епічне фентезі. Видання цього формату висвітлюють боротьбу головних героїв з ворогом, який стоїть на боці зла. Прикладом епічного фентезі є серія «Звіродухи». Автором українського епічного фентезі є Я. Каторож із своїм твором «Палімпсест»;

3) міфологічне фентезі. Сюжет творів побудований на міфології. Також може бути присутнє поєднання різноманітних міфологічних культур. До такого втду фентезі належить серія «Герої Олімпу» Р. Ріордан, а також книги Д. Корній з циклу «Зворотній бік» [66].

Найпопулярнішою серед підліткового кола читання є художня література. Проте, значне місце на книговидавничому ринку України займають пізнавальні твори. К. Стецюк виділяє такі популярні теми сучасної пізнавальної літератури для дітей та юнацтва:

1) природнича тематика, зокрема про тваринний та рослинний світ («Світ рослин», «Світ тварин», «Природа України. Енциклопедія рідного краю», «Історія географічних відкриттів і досліджень»);

2) історія загалом або історія якоїсь конкретної доби у конкретній країні («Всесвітня історія. Повна ілюстрована енциклопедія», «Незнані тамплієри», «Україна. Сторінки історії»);

3) про зброю («Зброя», «Лицарі та зброя. Повна ілюстрована енциклопедія»);

4) біографії видатних особистостей («Зіркові історії успіху (від зірок українського спорту»);

5) відкриття і винаходи («Історія винаходів», «Історія науки»);

6) спорт («Як стати футболістом», Історія Ліги чемпіонів»);

7) культурологія та мистецтвознавство («Стародавні греки», «Я пізнаю світ: Країни і народи. Європа»);

8) популярна психологія і поради («Тільки дівчата 100 %», Як стати кулінаркою за 7 днів», «Справжній хлопець. Порадник для підлітка», «Панночка. Ідеальна книжка для сучасних дівчат»);

9) інше («Азбука ввічливості», «Легенди чарівного світу», «Велика книга рекордів») [60, с. 544].

Також існують політематичні видання, які охоплюють кілька тем. До таких належать: «Велика книга знань», «Oxford. Велика енциклопедія школяра», «Велика енциклопедія школяра» [60, с. 545].

Аналізуючи жанрово-тематичні особливості української підліткової поезії та прози, Т. Качак виокремлює такі жанри сучасної поезії для дітей та юнацтва: скоромовки, ліричні вірші, загадки, лічилки, віршовані казки, байки, поеми, пісні, вірші-ігри, каламбури, іронічні вірші, ігрові вірші (Додаток А) [35, с. 162]. Серед тем, які вони відображають — буття природи, родина, явища суспільної дійсності, Батьківщина, дитинство, морально-етичні, національно-патріотичні, громадянські мотиви. Творчість поетів І. Андрусяка, В. Голобородька, А. Качана, Р. Скиби, О. Луцевської, І. Малковича, Г. Кирпи, М. Савки, Г. Малик, Г. Фальковича та інших характеризується особливим тематичним звучанням, образною мовою, яскравим персонажем, багатою мовною палітрою текстів.

До сучасної української прози дослідниця відносить такі жанри підліткової літератури, як літературні казки, пригодницькі, реалістичні, історичні, автобіографічні, біографічні, детективні, фантастичні оповідання, повісті, романи (Додаток А). Історичними творами для дітей та юнацтва можна вважати «Сторожову заставу», «Джури козака Швайки», «Сині води» В. Рутківського, «Іван Сірко — великий характерник», «Іван Сірко — славетний кошовий» М. Морозенко, «Таємниця козацької шаблі» З. Мензатюк, «Самійло» Я. Яріша та багато інших. В основі цих повістей і романів лежать розповіді про боротьбу українців за волю і незалежність. У центрі біографічних і автобіографічних підліткових творів лежать події з дитинства автора, які його найбільше вразили, відіграли значну роль у формуванні його світобачення або ж визначили майбутню долю. До такого жанру підліткової прози належать: «Потерчата» В. Рутківського, «Той, що хмари молотить» Б. Радиш-Маринюка, «Дівчинка на кулі» О. Слоньовської. Серед сучасних детективів можна зустріти ряд книг А. Кокотюхи «Колекція гадів», «Мисливці за привидами», «Полювання на золотий кубок», «Гімназист і Чорна рука», Є. Кононко «Бабусі також були дівчатками», О. Ільченка «Чорне озеро кохання», «Смертельний круїз», «Пастка для геймера».

Сучасна українська фантастична література, в свою чергу, поділяється на такі підвиди: історико-фантастична («Час настав», «Багрянні крила» К. Матвієнка); пригодницька («Ну чисто янгол!» І. Потаніної); фантастична («Вежі та підземелля» М. Соколян); пригодницько-фантастична («Лісом, небом, водою. Книга 1. Лисий» С. Оксиненка); романи і роман-фентезі («Королівство» Г. Пагутяк, «Душниця» В. Арєнєва, «Гонимарник» Д. Корній) (Додаток Б) [35, с. 163].

Якщо опиратися на твердження, що жанр — це концепція світосприймання, яка втілюється у відповідних жанрових ознаках, а саме: конфліктах, проблематиці, сюжеті, композиції, системі персонажів, цілком виправданою видається класифікація жанрів підліткової літератури, запропонована Е. Зайбертом. Вона є досить абстрактною і здійснена за п'ятьма факторами: час дії, місце дії, фігури (персоналії), статі та цінності (Додаток В) [25, с. 49–50].

За місцем дії або за типовою для реципієнта підліткової літератури належать: пригодницькі історії з дитячим протагоністом; література третього світу із специфічною дитячою та читацькою тематикою; фентезі; історії про канікули; робінзонади; шкільні історії; історії про життя в пенсіонатах чи інтернатах. Прикладами таких книг є «140 децибелів тиші» А. Бачинського, «Карлотта. Книга 1. Випробування в інтернаті» Д. Хосфельда, «Все починається в 13» В. Бердта.

За часом дії виділяють: історичні оповідання з юнацьким або дитячим протагоністом; оповідання про війну; міфологічні оповідання; пролетарсько-революційна література для дітей та юнацтва. До цієї групи належать «Ковчег часу» М. Щигельського, «Потерчата» В. Рутківського.

Наступна група відображає твори про фігури (персоналії). Це історії про аутсайдерів; автобіографічні твори; детективні дитячі історії; історії про індіанців; лицарські історії; історії про школярів. Яскравими прикладами цієї групи книг є «Аутсайтери» С. Хінтон, «Старшокласниця. Першокласниця» А. Левкової.

За статтю Е. Зайберт виділяє адолесцентні романи; сентиментальні романи; серійні романи для підлітків; джинсова література; книжки для хлопчиків; книжки для дівчаток. Це «Я віддам тобі сонце» Дж. Нельсон, «Усі пригоди Лоли» І. Абеді.

Остання, п'ята група об'єднує тексти, створені з метою виховання або навчання. Домінантами у таких текстах виступають людські цінності. Це антиавторитарні дитячі оповідання; дорадчі історії; релігійні оповіді; підручники-посібники; соціальна література для дітей та юнацтва. Прикладом цієї групи можна вважати «Божі діти» упорядника «Товариство Марії Горетті» [25, с. 50].

Як зазначає У. Гнідець, до цієї класифікації не увійшли ті жанри, які є «сталими константами загальнолітературного процесу, і які можуть увійти в коло підліткового читання лише за умови адаптації. Це байки, казки, легенди, короткі оповідання, романи великого міста, розвиткові або освітні романи, наукова фантастика, щоденники, любовні історії, лірика, драма та ін.» [25, с. 50]. Також, аналізуючи класифікацію Е. Зайберта, У. Гнідець вказує на її відносність, оскільки деякі підліткові твори можуть одночасно належати до кількох жанрів. Наприклад, книгу Е. Кестнера «Еміль та детективи» можна розглядати і як детективну історію, і як роман великого міста.

Отже, сучасна підліткова література, як українська, так і зарубіжна багата жанровими різновидами, серед яких найбільше переважає реалістична проза, а саме: романи, повісті та оповідання. Великою популярністю користується казкове, епічне та міфологічне фентезі. Твори для підлітків порушують ряд актуальних проблем, звертаються до тем стосунків з батьками, першого кохання, дружби, булінгу та ін.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ В УКРАЇНІ

2.1. Загальна характеристика художньої підліткової літератури на книговидавничому ринку України

Твори для підлітків становлять дуже малу частку літератури на українському книговидавничому ринку. Хоча, сьогоднішній стан підліткової літератури в Україні значно покращився, у порівнянні з попередніми роками. Період 2005–2009 рр. характеризується низькою часткою видань для дітей та юнацтва на душу населення. О. Литвиненко вказує, що у 2005 р. на одну дитину віком від 3 до 18 років було опубліковано 0,5 книги для дітей та юнацтва, а до 2009 р. цей показник підріс до 0,7 книги [45, с. 1]. У 2010 р. загальна кількість видань для дітей та юнацтва української і зарубіжної літератури становила відповідно 2 241,9 і 1 770,6 тис. примірників. Протягом 2011–2014 рр. відбулося збільшення випуску видань для дітей та підлітків. Станом на 2014 р. твори української художньої літератури становили 2 653,1 тис. примірників, а перекладні твори зарубіжних письменників — 1 318,2 тис. [52, с. 12]. Проте, за словами О. Афоніна, у 2016 р. спостерігалось зменшення кількості видань для дітей та юнацтва і за назвами, і за накладами на 8,8 % [4]. У 2018 р. випуск видань для цієї цільової аудиторії збільшився і становив 5555,8 тис. примірників [20].

Отже, попит на підліткову літературу помітно зростає. Це стимулює вітчизняних видавців займатися пошуком і випуском книг сучасних авторів, які пишуть саме для цієї читацької аудиторії, а не лише перевидавати класичну літературу. К. Стецюк у статті «Художня література для підлітків на книговидавничому ринку: пропозиція і вимоги сучасності» зазначає, що «приблизне співвідношення класичної та сучасної художньої літератури для підлітків — відповідно 42 % та 58 %» [59, с. 181].

Проаналізувавши підліткову літературу на книговидавничому ринку України, можна зробити висновок, що більшу частину становлять перекладні твори зарубіжних письменників.

За опитуванням проекту «Ukrainian Reading and Publishing Data 2018», серед усіх жанрів літератури станом на 2018 р. літературу для підлітків читає 22,3 % опитаних осіб, а купує — 16,8 %. Також популярність цього жанру літератури є різною серед юнаків та дівчат. Серед опитаних дівчат-читачок 31 % читали книги для підлітків протягом року. У юнаків-читачів цей показник складає 11 % [67].

У 2009 р. в Україні було створено Центр Дослідження Літератури для Дітей та Юнацтва, метою якого є розвиток літератури для дітей та підлітків, покращення літературної якості видань, а також дослідження кола читання цієї цільової аудиторії.

Для популяризації розвитку українських творів для підлітків існує кілька загальнолітературних премій. Це, зокрема, «Навиворіт» — перша підліткова літературна премія в Україні, яку створено у 2019 р. підлітками, щоб відзначати кращі підліткові книги року. Також у Всеукраїнському рейтингу «Книжка року» є номінація «Підліткова та юнацька література».

Виданням книг для підлітків займаються 50 % українських видавництв [67]. Основними серед них є: «Урбіно», «Рідна мова», «Школа», «Ранок», «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”», «Фоліо», «ВЦ “Академія”», «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «КМ-БУКС», «Видавництво Старого Лева», «Ранок», «Vivat», «Навчальна книга — Богдан», «АССА», «Наш формат».

Практично всі видавництва, які займаються випуском літератури для підлітків, перевидують класичні твори, які завжди мають попит. Аналіз показав, що найбільше класичної підліткової літератури видають «Навчальна книга — Богдан» та «Школа». Класичні книги у видавництва «Школа» представлені серією «Бібліотека пригод. Золота серія», до якої входять твори як зарубіжних, так і українських письменників-класиків. Це «Діти капітана Гранта» Ж. Верна, «Записки про Шерлока Холмса» А. Конан-Дойля, «Тарас Бульба», «Вій» М. Гоголя. Всесвітньовідомі книги, які визнані класикою вітчизняної та зарубіжної літератури віднесені у серію «Богданова шкільна

наука» видавництва «Навчальна книга — Богдан». До неї входять «Захар Беркут» І. Франка, «Камінний хрест» В. Стефаника, «Поліанна» Е. Портер, «Одіссея капітана Блада» Р. Сабатіні та ін. Серія цих книг розрахована на учнів середньої та старшої школи, які навчаються за новою програмою. Деякі твори, такі як «Гайді» Й. Шпірі, «Небесний народ» В. Бонзельса вперше публікуються в Україні.

«Урбіно» видає твори Л.-М. Монтгомері, які належать до класичної літератури. Це, зокрема, цикл книг «Енн із Зелених Дахів», «Ейволінські хроніки».

Сучасна українська підліткова література представлена такими авторами як А. Кокотюха, О. Луцевська, Г. Малик, В. Рутківський, В. Арєнєв, О. Рижко, О. Ільченко, О. Есаулов, Ю. Ячейкін та інші. Книг цих письменників видають здебільшого у видавництвах «Фоліо», «Vivat», «Навчальна книга — Богдан», «Ранок», «Видавництво Старого Лева», «ВЦ “Академія”».

Сучасні перекладні літературно-художні видання займають найбільший обсяг ринку на книговидавничому ринку підліткової літератури України. Українські підлітки мають змогу ознайомитися із творчістю польських, німецьких, норвезьких, американських, французьких, шведських авторів. Видавництво «Школа» випускає серію «Сучасна європейська підліткова книга», до якої входять твори польських (А. Лачина «Фактор кохання», «Украдений цвіт», Б. Космовська «Буба») та німецьких (К. Міхельс «Правда із присмаком кави») авторів. Видавництвом «Рідна мова» перекладені твори для підлітків хорватських (К. Соломун «Виставлю тебе на фейсбук»), ірландських (С. Ахерн «Де закінчуються веселки», «Гра в марблз»), британських (Дж. Бовен «Вуличний кіт на ім'я Боб») письменників. Серед зарубіжної підліткової літератури переважають також книги американських авторів. Це, зокрема, твори відомої письменниці США Р. Ровелл («Фанатка», «Елеанор і Парк»), видані видавництвом «Vivat», романи «Нічне кіно» та «Прокинься в Ніколи» М. Пессл («Рідна мова»).

Аналіз мовної структури видань на книговидавничому ринку України свідчить про те, що переважна більшість книг видається українською мовою (див. рисунок 2.1.). Вітчизняна підліткова література видається переважно мовою оригіналу, проте є незначний відсоток творів українських письменників, виданих російською мовою. До таких можна віднести такі твори, як «Воїни» Т. Ямпольської, «Місто тисячі дверей» В. Арєнєва. Ці твори опубліковані видавництвом «Vivat» у двох мовних варіантах — українською та російською мовами.

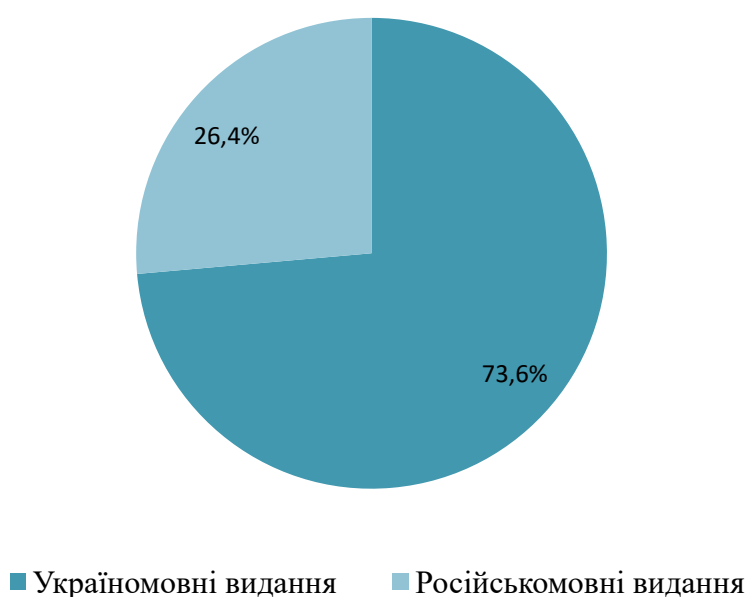

Рисунок 2.1. Кількість україномовних та російськомовних книг для підлітків на книговидавничому ринку України

Українськими видавництвами, які перекладають книги зарубіжних письменників російською мовою, є «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”» («Діти вулиць» Б. Доєрті) та «Ранок» (серія «Пригоди Лоли» І. Абеді, «Хроніки шукача світів» Т. Тімайер). Підліткової літератури зарубіжних письменників, виданих мовою оригіналу, на українському літературному ринку практично немає. «КМ-БУКС» видає серію класичної літератури «КМ Classic» англійською мовою. До неї увійшли наступні книги: «Книга джунглів» Р. Кіплінга, «Собака Баскервілів» А. Конан-Дойля,

«Джейн Ейр» Ш. Бронте, «Чарівник країни Оз» Л. Баума та інші. Також виданнями такого типу можна вважати книги з паралельним текстом класичних письменників. Це, зокрема, «Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері, виданий «Фоліо» українською та французькою мовами. Проте усі ці видання не можна вважати власне підлітковою літературою.

Отже, на вітчизняному книговидавничому ринку переважають україномовні книги для підлітків зарубіжних та українських письменників. Результати опитування «Ukrainian Reading and Publishing Data 2018» показали, що серед вікової категорії 15–25 років 30 % читачів зручніше читати українською мовою, а 25 % — російською [67].

В Україні дуже мало видань, призначених для старших підлітків, а переважають книги для осіб молодшого та власне підліткового віку. У період 2005–2007 рр. кількість видань для юнацтва помітно зростала, хоч і становила найменшу частку, порівняно з творами для дошкільнят та молодших школярів. Станом на 2007 р. кількість книг, призначених для середніх школярів та юнацтва становила відповідно 351,3 тис. та 417,0 тис. примірників (див. таблиця 2.1.).

Розділи цільового призначення	2004		2005		2006		2007	
	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
<i>Науково-пізнавальна література, у т. ч.:</i>	118	563,7	109	537,1	76	315	115	843,0
дошкільники	6	12,5	25	175,0	3	16,0	24	165,0
мол. школярі	30	146,5	42	220,1	37	178,0	56	484,0
серед. і ст. школярі	70	333,7	31	124,0	33	110,0	35	194,0
юнацтво	12	71,0	11	18,0	3	11,0	—	—
<i>Довідкові видання, у т. ч.:</i>	7	37,0	59	371,0	41	184,0	27	132,0
дошкільники	—	—	3	23,0	1	10,0	2	19,0
мол. школярі	1	2,0	33	192,0	6	22,0	16	79,0
серед. і ст. школярі	6	35,0	20	115,0	30	148,0	19	34,0
юнацтво	—	—	3	41,0	4	4,0	—	—
<i>Літературно-художні видання, у т. ч.:</i>	599	3 270,3	619	3 284,4	669	3 026,7	1 119	4 503,6
дошкільники	223	1 448,2	312	1 962,3	315	1 431,4	580	2 381,5
мол. школярі	250	1 316,1	178	802,2	200	758,0	33	1 353,8
серед. і ст. школярі	71	308,3	86	376,7	101	511,9	112	351,3
юнацтво	55	197,7	43	143,2	53	325,4	74	417,0
Всього	724	3 871	787	4 192,5	786	3 525,7	1 261	5 478,6

Таблиця 2.1. Поділ книг за читацьким і цільовим призначенням за період 2004–2007 рр.

Наступні кілька років випуск видань для юнацтва сильно зменшується і у 2014 р. їх кількість становила 59,6 тис. примірників [52, с. 13].

У 2016 р. і 2017 р. кількість книг для юнацтва становила відповідно 3 387, 7 тис. примірників та 4 251, 1 тис. примірників [11, с. 15].

На українському видавничому ринку літератури для підлітків поширений серійний випуск видань для підлітків. Наприклад, видавництво «Рідна мова» випускає підліткові книги у серії «Young adult». «Навчальна книга — Богдан» випускає серію класичних творів «Богданова шкільна наука». Також цілими серіями виходять книги окремих авторів. Це «Гаррі Поттер» Дж. Роулінг, «Міла Рудик» А. Вольських, «Гімназист» А. Кокотюхи, «Детективи з Артеку» А. Бачинського та багато інших.

Отже, підліткова література в Україні досить активно розвивається; виданням книг для підлітків займається половина українських видавництв. На вітчизняному книговидавничому ринку переважає перекладна література, проте в останні роки кількість видань для підлітків українських письменників значно збільшилася. Більшість творів для підлітків призначені для читачів молодшого та середнього шкільного віку та значно менше видань адресовані старшим підліткам. Аналіз мовного аспекту показує, що серед видань для дітей та юнацтва переважають україномовні твори вітчизняних та зарубіжних авторів.

2.2. Тематика та жанровий діапазон підліткової літератури українських видавництв

Для підліткової літератури видавничого ринку України характерний широкий тематичний спектр. Однією з найпопулярніших тем є стосунки між головними героями-підлітками. Оскільки читачам цікаво читати про своїх ровесників, то значна частина підліткових книг українських видавництв про перше кохання, почуття головних героїв, стосунки між хлопцем і дівчиною. Переважна більшість таких видань є повістями. Багато підліткової літератури

про кохання українських авторів видається у «ВЦ “Академія”». Це «Поцілунок був не останній» О. Бурлака, збірка оповідань «Така любов. Прозобукет», «Я закохалася» М. Морозенко, «Солоні поцілунки» О. Купріяна та інші.

В Україні також багато перекладної літератури, яка відображає тему кохання. До неї відноситься серія «Європейська підліткова книга» видавництва «Школа», яка містить книги польських та німецьких авторів («Фактор кохання», «Кохання під зіркою Сіріуса» А. Лачиної, «Правда із присмаком кави» К. Міхельс). «Видавництво Старого Лева» видає багато вітчизняної та перекладної літератури для підлітків, де провідною є тема першої закоханості: «Дорослі зненацька» С. Гридін, «Йорген+Анна=любов» Й. Вігдіс, «Маленька книжка про любов» С. Ульф (Додаток Г).

Серед підліткових книг, де відображено стосунки дітей цього віку один з одним, відомо багато творів, основною темою яких є сила дружби («Лепрекони» В. Зхабури («Видавництво Старого Лева», «Дівчата з 13-ї вулиці» М. Гутовської-Адамчик («Урбіно»)).

Видань, основною темою яких є відносини підлітка з батьками та вчителями, на літературному ринку України небагато. До творів, у яких зображено конфлікти, непорозуміння між дорослими і підлітками, можна віднести кілька повістей «ВЦ “Академія”» («Перехідний вік... моєї мами» І. Мацко, «Незрозумілі», «Не-ангел» С. Гридін), а також книгу «Інший дім» О. Луцевської («Видавництво Старого Лева»), у якій порушується тема розпаду сім'ї.

Новою темою, яка тільки починає розвиватися на українському книговидавничому ринку, є бізнес-література для дітей та підлітків. Такі книги дають початкові уявлення підліткам про бізнес та світ грошей. Прикладом такої літератури українських письменників є «Бізнесмаги. Як стати справжнім чарівником» С. Щербакова та Н. Щербакової («Моноліт-Bizz») та продовження цієї ж книги «Бізнесмаги. Батл на мільйон», видана видавництвом «Vivat».

Перекладними літературно-художніми виданнями про бізнес є діалогія Б. Шефер «Пес на ім'я Мані» та «Кіра і таємниця Бублика» («Видавництво Старого Лева»).

Останніми роками серед книг українських видавництв набуває популярності тема булінгу. Сьогодні знущання над своїми однолітками, приниження особистості є досить актуальною проблемою в суспільстві. Підлітки прилижують інших, менш популярних однолітків, цим самим намагаючись приховати свої слабкості, страхи та довести собі, що вони сильніші за інших. Явище булінгу досить популярне як в Україні, так і за рубежом. Твори письменників на цю тему сьогодні досить актуальні, оскільки в Україні спостерігається невтішна статистика щодо знущань у школі. В книгах, центром яких є явище булінгу, порушуються проблеми цькування серед однолітків, вчителів, знущання над особистістю через її зовнішність, характер тощо.

До творів українських письменників, написаних на тему булінгу, можна віднести «Сіль для моря, або Білий кит» А. Нікуліної («Vivat»), де зображено цькування дівчини-підлітка її ровесниками за «зайву» вагу. Про булінг за такі ж «недоліки» у зовнішності писали А. Шавлач у повісті «Пампуха» («ВЦ “Академія”»), О. Луцевська «Скелет без шафи» («Ранок»). «Видавництву Старого Лева» належать кілька книг українських та зарубіжних письменників на цю тему. Це, зокрема, «Хто проти суперкрутих» А. Аугільд Сульберг, «Мох пох» Т. Малярчук. Також у серії «Young adult» видавництва «Рідна мова» є книга К. Соломун «Виставлю тебе на Фейсбук», де письменниця розкриває причини булінгу у середовищі підлітків (Додаток Д).

На українському книговидавничому ринку спостерігається поступове збільшення кількості книг на складні теми. Автори звертаються до теми насильства, хвороби, суїциду, смерті.

Підліткові книги про хворобу переважно є перекладними. Це видання видавництв «Vivat» («Диво» Р. Дж. Паласіо), «Урбіно» («Позолочена рибка»

Б. Космовської), «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”» («Увесь цей світ» Н. Юн, «За п'ять кроків до кохання» Р. Ліппінкотт), «КМ-БУКС» («Винні зірки» Дж. Гріна). Серед українських авторів, які пишуть про людей з інвалідністю: А. Бачинський «140 децибелів тиші», О. Радущинська «Метелики в крижаних панцирах», Д. Матіяш «Марта з вулиці Святого Миколая». Ці книги видані «Видавництвом Старого Лева». Л. Ніцой підіймає питання інтеграції у соціумі людей з інвалідністю у своєму творі «Дві бабуськи в незвичайній школі, або Скарб у візку» («Саміт-книга»).

Підліткової літератури, яка порушувала б тему суїциду, на літературному ринку України дуже мало. До таких можна віднести «Тринадцять причин чому» Дж. Ашер («КМ-Букс»), а також книгу українського письменника С. Гридін «І паралельні перетинаються» («Видавництво Старого Лева»), у якій описано вплив на свідомість підлітків «груп смерті» у соцмережах.

Провівши аналіз перекладної підліткової літератури, стає зрозуміло, що у багатьох творах розповідається про важкі ситуації, труднощі у житті підлітків. Це, наприклад, розлучення батьків, фізичне чи психологічне насильство, боулінг, психологічні травми. Ці та інші теми починають з'являтися і у творчості українських письменників.

Отже, сучасна література для підлітків характеризується широким тематичним спектром, у якому відсутні будь-які обмеження. Активно підіймаються теми, які були раніше заборонені у Радянському Союзі.

Проаналізувавши репертуар видань для підлітків, можна зробити висновок, що серед них переважає жанр фентезі. Зазвичай твори, написані у цьому жанрі, видаються цілими серіями або циклами. Це серія «Часодії», книги з фентезі-циклу «Лунастри» Н. Щерби («Школа»), «Дарителі» К. Соболя («Школа»). Книги цього циклу вважаються фентезі-бестселлерами (Додаток Е). Видавництво «Рідна мова» випустило серію «Чарівні світи», до яких входять книги зарубіжних письменників у жанрі фентезі.

Випуском українського фентезі займаються видавництва «АССА», «Наш формат». Це, зокрема, твори Т. Завітайла («Діти Праліса», «Зброя вогню»), Н. Тисовської («Останній шаман»). Вони належать видавництву «Наш формат» і випускаються у серії «Нове українське фентезі». «АССА» видає серію «Час фентезі», до якої входять книги В. Арєнєва, Н. Матолінець, О. Мігель та інших українських письменників, що працюють у цьому жанрі.

Серед жанрів фентезі на книговидавничому ринку України переважає епічне фентезі. Книги такого жанру найбільше зустрічаються у видавництвах «Країна мрій», «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”». Досить популярною є серія книг «Пісня льоду й полум’я» видавництва «КМ-БУКС», в яку входять твори американського письменника Дж. Р. Р. Мартіна. «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”» видало серію книг «Відьмак» А. Сапковського, «Шлях королів» Б. Сандерсона. Видавництву «АССА» належить серія книг епічного фентезі «Коти-вояки» Е. Гантер.

Казкове фентезі представлене такими серіями книг, як «Чарівник Земномор’я» У. Л. Гун («Навчальна книга — Богдан»), «Міла Рудик» А. Вольських («Vivat»), «Часодії» Н. Щерби («Школа»).

Твори, що належать до жанру міфологічного фентезі вітчизняних письменників, побудовані на українському міфологічному матеріалі. Це «Гонимарник», «Крила кольору хмар» Д. Корній («Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”»), Т. Владмірової («Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”»), «Останній шаман» Н. Тисовської («Наш формат»).

Серед книг-фентезі українських видавництв найпопулярнішими є ті, у яких зображено дітей з надприродніми здібностями. Прикладами таких творів є серія романів про Персі Джексона Р. Ріордана («Ранок»), «Часодії» Н. Щерби («Школа»).

Ще одним популярним жанром серед підліткових книг, що публікуються в Україні, є історичні романи та повісті. Особливо багато творів на історичну тематику належить вітчизняним авторам. Це книги О. Гавроша «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», «Іван Сила на

острові Щастя» («Навчальна книга — Богдан»), В. Рутківського «Потерчата», «Сині Води» («Навчальна книга — Богдан»), «Сторожова застава», «Джури козака Швайки» («А-ба-ба-га-ла-ма-га»), З. Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» (Видавництво Старого Лева)). Більшість цих творів відображають тему козацької доби українського народу. Проаналізувавши історичну прозу українських видавництв, можна зробити висновок, що значна частина видань цього жанру публікується у видавництвах «Навчальна книга — Богдан» та «А-ба-ба-га-ла-ма-га».

Серед пригодницьких романів для підлітків особливого розвитку набуває детектив. У цьому жанрі активно працює український письменник А. Кокотюха. Відомі ряд його творів для підлітків: «Подвійний капкан», «Колекція гадів», «Клуб боягузів», «Врятуйте Бетмена», «Пригода на Геловін», «Небезпечна спадщина». Усі вищеперечислені книги надруковані видавництвом «Фоліо». Також значну частину пригодницьких творів автора видані видавництвом «А-ба-ба-га-ла-ма-га».

Це «Таємниця козацького скарбу», серія книг «Гімназист», «Таємниця підводного човна», «Таємниця зміїної голови» (Додаток Ж). Ще одними прикладами українських пригодницьких повістей є книги А. Бачинського «З Ейнштейном у рюкзаку», «Детективи з Артеку», «Ватага веселих волоцюг» («Видавництво Старого Лева»).

Пригодницькі романи для підлітків зарубіжних письменників присутні практично у всіх українських видавництвах. Найбільше видаються такими видавництвами, як «КМ-БУКС» («Щоденник слабака» Дж. Кінні, «Пригоди капітана Підштанька» Д. Пілкі, «Бабця-бандитка» Д. Вольямс), «А-ба-ба-га-ла-ма-га» («Чарлі і шоколадна фабрика Р. Дал, «Мій братик мумія» Т. Ментен), «Рідна мова» («Як приручити дракона» К. Коуелл, «Агата Містері. Книга 1. Таємниця фараона» С. Стівенсон), «Школа» (Знайомтесь: детектив Нишпорка» Г. Касдепке, «Пригоди Чорної руки» Г. Ю. Пресс).

Абсолютно новим жанром, який тільки починає розвиватися на українському літературному ринку, є комікс. «Рідна мова» стало першим в

Україні видавництвом, яке отримало права на переклад коміксів DC Comics, а у 2019 р. — на деякі випуски коміксів Marvel. Першими україномовними коміксами Marvel є «Людина-павук», «Галк», «Шибайголова» (Додаток 3).

Також «Рідна мова» видає серію дитячих коміксів, адресованих підліткам та читачам молодшого і середнього шкільного віку. Це «Товариство чайних драконів» К. О'Нілл, «Роня, дочка розбійника» А. Ліндгрена. Практично усі комікси видавництва «Рідна мова» є перекладними. Єдиним виданням цього жанру українського автора є комікс «Укрмен. Початок» Ю. Бонсевича, у якому розповідається про сучасних українських супергероїв.

Досить популярними для підлітків є книги у формі щоденників головних героїв твору. Серед перекладних видань це всесвітньовідома серія книг «Щоденник слабака» Дж. Кінні («КМ-БУКС»), «Таємний щоденник Адріана Моула» С. Таунсенд («Видавництво Старого Лева»), «Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих» С. Чбоскі («Рідна мова») та інші. Небагато книжок-щоденників, які належать українським авторам. Це «Щоденник Лоли» О. Купріяна, («#книголав»), книга, написана за мотивами українського серіалу «#Школа». Більшість творів, написаних у формі щоденників, є ілюстрованими.

Найменше на книговидавничому ринку України біографічних та автобіографічних романів. До таких можна віднести: «Старшокласниця. Першокурсниця» А. Левкової, («Видавництво Старого Лева»), «Тоді я був просто Ульф» У. Старка («Видавництво Старого Лева»), «Дівчинка на кулі» О. Слоньовської («Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”»).

Поезії, адресовані підліткам, дуже мало, у порівнянні з прозовими творами. Вірші, байки, пісні, скоромовки на книговидавничому ринку України орієнтовані у більшості для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Творчість українських та зарубіжних поетів, яку можна віднести до підліткової літератури, найбільше видається у «Навчальній книзі — Богдан». Це збірки поезій І. Андрусяка «М'яке і пухнасте», «Фонетика

тиші», Г. Фальковича «Фікулі», Ш. Сільверстайна «Де закінчується тротуар». «Видавництво Старого Лева» надрукувало збірки П. Коробчука «Хвоя», В. Беглова «FAITHBOOK», які адресовані підліткам та дорослим.

Проаналізувавши українських книговидавничий ринок, можна дійти висновку, що жанрова система літератури для підлітків добре розвинена (див. рисунок 2.2.). Цікавою особливістю є те, що у книгах, призначених для читачів молодшого і середнього шкільного віку, переважає фантастичне над реальним. Особливої популярності для цієї вікової групи набувають твори про підлітків з надприродними здібностями. Серед книг для старших підлітків, навпаки, переважає реалістична проза, у творах сучасних письменників поглиблюється психологічна характеристика головних героїв.

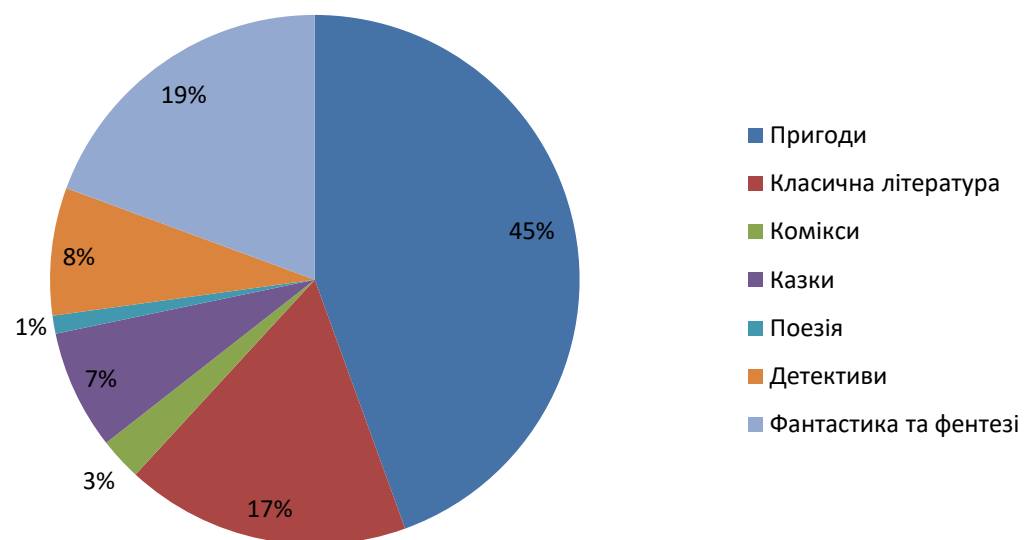

Рисунок 2.2. Жанри підліткової літератури на книговидавничому ринку України

Якщо порівняти сучасну підліткову літературу й класичну, стає зрозуміло, що цілі та функції книг для цієї читацької аудиторії дещо видозмінилися. Сучасний підлітковий твір покликаний не тільки для того, щоб виховати і навчити чогось, а й щоб забезпечити читачеві новий емоційний досвід, виконати розважальну функцію.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ ВИДАНЬ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ

3.1. Характеристика підліткової літератури видавництва «Урбіно»

Видавництво «Урбіно» засноване Б. Антоняк та А. Івченком 2010 р. у Львові. Основним напрямком діяльності є український переклад видань сучасних зарубіжних авторів. За рейтингом видавництв 2018 р., складеним ГО «Форум видавців», загальний наклад книжок, який видало «Урбіно» складає 56 200 примірників. Також за цей рік видавництво випустило 27 назв книг [56].

Значна частина видань цього видавництва належить до підліткової літератури. За час своєї діяльності «Урбіно» видало більше 30 назв підліткових книг, деякі з яких уже увійшли в шкільну програму. Це «Маргаритко, моя квітко» К. Нестлінгер, «Позолочена рибка», «Буба» та «Буба. Мертвий сезон» Б. Космовської, серія книг «Енн із Зелених Дахів» Л.-М. Монтгомері, «Кава з кардомоном», «Шоколад із чилі» та інші твори Й. Ягелло.

Проаналізувавши сайт «Урбіно», можна зробити висновок, що видавництво поділяє свою підліткову літературу на книги для читачів віком від 9 до 12 років та для старших підлітків (13–16 р.) [17]. Більшість творів, що адресовані молодшим підліткам, написані у жанрі казкового фентезі. До таких відносяться «Лопушане поле» К. Ридих, «За синіми дверима» М. Щигельського, «Книга всіх речей» Г. Кейєр. У них з головними героями відбуваються казкові пригоди, підлітки потрапляють у нові світи, знайомляться з гонимарниками та чарівницями. Також виданням, що відноситься до цього жанру є «Магічне дерево» А. Малешка — фантастична розповідь про дітей, які знайшли стілець, що виконує бажання, як добрі, так і погані. До детективних повістей належить дилогія М. Стренковської-Заремби про пригоди детектива Кефірчика. «Урбіно» здійснює численні переклади книг Й. Ягелло, зокрема і її твір, адресований молодшим підліткам

«Щоденник Черепушки». Переважна більшість вищесказаних видань є ілюстрованими художником видавництва «Урбіно» А. Данчишин.

Книги для середнього та старшого шкільного віку, видані в «Урбіно», представлені переважно темами про стосунки підлітків одне з одним та з батьками. Це дилогія М. Гутовської-Адамчик «110 вулиць», «220 маршрутів», тетралогія Й. Ягелло «Кава з кардомоном», «Шоколад із чилі», «Тирамісу з полуницями», «Молоко з медом», «Театр Невидимих дітей» М. Щигельського. Натомість, детективних повістей та романів-фентезі для старших підлітків дуже мало. Книгу «Загадка механічного горобця» К. Вудфайн можна віднести до жанру детективу, оскільки у ній головна героїня Софі шукає зловмисника, який викрав коштовності з магазину. До жанру фентезі належить роман С. Де Марі «Останній ельф». Останні дві книги є частиною серій. Наприклад, «Загадка механічного горобця» входить у серію «Таємниці універмагу “Сінклер”», а «Останній ельф» є першою частиною трилогії італійської письменниці.

Серед підліткових книг класичних авторів видавництву «Урбіно» належить «Острів скарбів» Р.-Л. Стівенсона. Також є переклади творів канадської письменниці Л.-М. Монтгомері. Це серія з 8-ми книг «Енн із Зелених Дахів» та коротка проза «Ейволінські хроніки».

Книги, адресовані старшим підліткам не ілюстровані, окрім «Загадки механічного горобця», а дизайном обкладинок для цих видань займалися такі українські художники видавництва, як Н. Кушнір, Є. Харук, С. Акатьєва, Ю. Симолюк.

Проаналізувавши перекладні літературно-художні видання для підлітків, видані «Урбіно», можна зробити висновок, що найбільше видавництво займається перекладом письменників Європи, зокрема польських (Й. Ягелло, Б. Космовська, М. Гутовська-Адамчик, М. Щигельський), італійських (С. Де Марі), австрійських (К. Нестлінгер) авторів.

Проаналізувавши твори для старших підлітків, можна зробити наступні висновки про підліткову літературу видавництва «Урбіно».

У багатьох книгах порушено проблему стосунків батьків і дітей. Ця проблема висвітлюється у творах Й. Ягелло «Зелені мартенси» та тетралогії «Кава з кардамоном». Наприклад, мати головного героя-підлітка «Зелених мартенсів» працює закордоном, а батько давно має власну сім'ю. Через це домашні обов'язки. Догляд за хворою бабусею та виховання молодшої сестри лягають на плечі Фелікса. У творі «Кава з кардамоном» 15-річна Лінка не може порадитися з мамою стосовно своїх підліткових проблем, оскільки та зайнята лише своєю роботою. Більше того, дівчина змушена сама піклуватися про молодшого брата та куховарити. Сьогодні ця проблема є актуальною, оскільки багато батьків не намагаються будувати взаємини з дітьми-підлітками, особливо, коли ті так сильно цього потребують. Натомість, вони зайняті своєю роботою, особистим життям чи іншими речами. Дуже часто вони практично відсутні у сім'ї. В таких випадках підлітки змушені жити самотійно, і виконувати батьківські обов'язки, щоб зберегти сім'ю.

Перше кохання є невід'ємною частиною підліткового періоду. Дуже багато людей вперше закохуються саме підлітковому віці. Це нове відчуття, яке приносить багато невідомих раніше підлітку емоцій. У багатьох книгах видавництва «Урбіно» підіймаються питання взаємності, зради, перших романтичних стосунків, які у подальшому впливають на характер підлітків. Як приклад, головна героїня книги «Шоколад із чилі» Й. Ягелло намагається справитися зі зрадою свого коханого. У творі «100 вулиць» М. Гутовської-Адамчик 16-річний Міхал безтями закохується у Марту і сам не помічає, як його життя починає змінюватися в результаті цих стосунків.

Для підлітків дуже важливо найти себе, самореалізуватися. Вони задаються питанням «Хто я?» та намагаються віднайти своє місце у світі. У видання М. Гутовської-Адамчик «220 маршрутів» Міколай мріє створити власний музичний гурт. Він знаходить однодумців та разом з ним починає

створювати власну музику. Ще одним прикладом є Лінка, головна героїня твору «Кава з кардамоном» Й. Ягелло, яка хоче самореалізуватися, і влаштовується на роботу. У аналізованому видавництві є й інші книги, які висвітлюють це питання («Зелені мартенси» Й. Ягелло, «Театр невидимих дітей М. Щигельського»). Отже, можна зробити висновок, що самореалізація, пошук себе — важливий аспект у житті кожного підлітка.

Багато підлітків переживають дискомфорт через те, що вони не такі, як інші однолітки. Кілька книг видавництва «Урбіно» підіймають цю проблему, яка є актуальною, оскільки підлітки прагнуть бути схожими на тих, кого вважають ідеалами. Або ж вони вважають, що не «вписуються» в сучасне суспільство через те, що в них не така зовнішність, зайва вага та інше. Дуже вдало цю проблему висвітлено у книзі Й. Ягелло «Зелені мартенси». Головна героїня Опта зазнає насмішок серед однолітків через зайву вагу та дивний стиль одягу. Проте, дівчина не переймається цим. Протягом всього твору вона залишається такою, якою є, та з оптимізмом дивиться на складні ситуації.

Підліткова література для дітей молодшого шкільного віку видавництва «Урбіно» висвітлює тему дружби та те, наскільки вона важлива у житті кожного. Це описано у книгах «Лопушане поле», «Про Стівена Гокінга, чорну діру та мишей-під-підлогою» К. Риріх та «За синіми дверима» М. Щигельського».

Для дітей 9–12 років проблема розлучення батьків не менш актуальна, ніж для старших підлітків. Наприклад, головна героїня твору Й. Ягелло «Щоденник Черепушки», Амелія, хоч і дуже позитивна та весела дівчинка, вона часто сумує через розлучення своїх батьків та те, що не може часто бачитися із батьком. Ще одним прикладом, де порушується ця актуальна тема, є книга «Про Стівена Гокінга, чорну діру та мишей-під-підлогою» К. Риріх. У ній описано відчуття дитини після розлучення батьків, як головний герой намагається справитися із своїм відчаєм.

Як показав аналіз, підліткова література видавництва «Урбіно» поділяється на книги для підлітків 9–12 р. та 13–16 р. Багато творів написані у жанрів фентезі. Книги видавництва торкаються ряду тем, актуальних для юнацтва. Зокрема, це стосунки батьків і дітей, перше кохання, проблеми пошуку себе та інші.

3.2. Видавництво «Школа» та місце його видань для підлітків на книговидавничому ринку України

Видавничий дім «Школа» — харківське видавництво, засноване у 2002 р. А. та В. Федієнками. Воно спеціалізується на випуску навчальної (підручники, посібники, робочі зошити), художньої та історичної літератури.

Згідно сайту, підліткова література аналізованого видавництва — це книги для школярів середнього та старшого віку [18]. З них значну частину займають літературно-художні видання, які представлені, в основному, серіями.

До літератури для молодших підлітків належать серії книг «Лотта та її катастрофи» А. Пантермюллер, «Ключик до Ельфа» М. Палаша, «Шкарпеткожери» П. Шрута, «Моллі Мун» Дж. Бінг, «Одиниця з обманом» В. Нестайка.

У серії «Лотта та її катастрофи» А. Пантермюллер, що складається із 8 книг, розповідь ведеться у формі щоденника від імені 10-річної дівчинки. Вона розповідає про пригоди та «катастрофи», які з нею трапляються.

Цікавою є серія «Кудлаті історії» М. Палаша про пригоди собаки Ельфа. У книгах підіймаються теми вірності та дружби.

Загалом, якщо проаналізувати літературу для молодших підлітків видавництва «Школа», можна зробити висновок, що багато книг висвітлюють тему добра і зла. Наприклад, головна героїня серії книг «Моллі Мун» Дж. Бінг протистоїть злодію, який намагається скористатися надприродними здібностями дівчинки. У трилогії «Шкарпеткожери»

П. Шрута розповідається про добрих та злих шкарпеткожерів, які постійно ворогують між собою.

Також у книгах для підлітків аналізованого видавництва описано, наскільки важливою є дружба. До таких можна віднести «Одиницю з обманом» В. Нестайка. У ній з головними героями трапляються різні пригоди та неприємності, і завдяки дружбі та підтримці одне одного їм вдається перебороти будь-які труднощі. Твір «Ключик до Ельфа» М. Палаша описує, якою може бути дружба собаки та хлопчика. Собака Ельф завжди вірний своєму господарю та намагається захистити його від усіляких небезпек, які, на його думку, можуть завдати шкоди хлопчикові.

Також у серії «Кудлаті історії» про собаку Ельфа присутні детективні історії, заплутані розслідування, які є досить цікавими для молодших підлітків.

Спільним для усієї аналізованої літератури є те, що кожна книга має багато ілюстрацій, які полегшують сприймання тексту читачами та виконують естетичну функцію.

Література для підлітків старшого віку представлена серіями «Європейська підліткова книга», «Часодії», «Чароділ», «Лунастри», «Ліззі Карбон», «Зільбер», «Таймлесс».

Серед книг для старших підлітків цікавою є серія «Європейська підліткова книга», куди входять твори таких авторів, як А. Лачина, Б. Космовська, К. Міхельс, М.-К. Пекарська. Це книги, які висвітлюють теми кохання, стосунків підлітків одне з одним, питання вибору та відповідальності за прийняті рішення.

Також у видавництві багато книг у жанрі фентезі, які також випускаються серіями. Це «Часодії», «Чароділ», «Лунастри» Н. Щерби, «Дарителі» К. Соболя, «Сапфірова книга», «Зільбер» К. Гір.

Більшість книг для старших підлітків є перекладною літературою. В основному це польські (А. Лачина, М.-К. Пекарська), німецькі (К. Міхельс,

К. Гір) автори. До українських книг належать твори Н. Щерби. Це серії «Лунастри», «Чароділ», «Часодії».

Аналіз жанрового спектру підліткової літератури для старших підлітків видавництва «Школа» показав, що найбільше видаються книги жанрів казкового та епічного фентезі, а також повісті і романи про підліткові пригоди та проблеми. До жанру казкового фентезі належать серії книг «Часодії», «Лінастри» Н. Щерби, «Дарителі» К. Соболя. Епічним фентезі можна вважати серії «Чароділ» Н. Щерби, «Зільбер» К. Гір, оскільки у творах відображається боротьба головних героїв зі злом. Підлітковими повістями та романами є усі книги серії «Європейська підліткова книга», «Лізі Карбон» М. Феслера, «Великий вибух, або К. проти К.» Б. Космовської та Г. Касдепке, «Лотерея», «Клас пані Чайки» М.–К. Пекарської.

Спільним для всіх аналізованих творів є те, що головним героєм завжди виступає підліток, який протягом усього сюжету змінюється, долає певні перешкоди чи труднощі.

У книгах видавництва «Школа», призначених для старших підлітків, порушуються наступні теми:

1) почуття кохання між підлітками. Книг аналізованого видавництва, які висвітлюють цю тему, дуже багато. Тема кохання присутня і відображена у багатьох аспектах у всіх творах серії «європейська підліткова книга». Наприклад, у творі «Фактор кохання» А. Лачиної описано почуття закоханості головних героїнь Патриції та Магди. Авторка Б. Космовська у книзі «Буба. Мертвий сезон» доносить до читачів те, що кохання не завжди таке солодке, як здається на перший погляд. Головна героїня стикається з розчаруванням та зрадою.

Твір «Украдений цвіт» А. Лачиної також підкреслює, що кохання — це не просто. Між закоханими також можуть виникати сварки, непорозуміння та проблеми, які інколи можуть розтягнутися на роки. За сюжетом, Жасміна їде з друзями на відпочинок у Грецію і пересікається із Ромеком, з яким дівчина

завершила стосунки ще кілька років тому через конфлікт, проте далі продовжує його кохати;

2) дорослішання. Після закінчення навчання у школі підлітки обирають свій майбутній фах, стикаються із студентським життям, новими проблемами, які уже важко назвати дитячими, а також вчаться приймати серйозні рішення та брати за них відповідальність. Так відбувається процес дорослішання. На початку цього життєвого етапу підліткам зазвичай дуже важко, оскільки вони опиняються у ситуаціях, чи навіть проблемах, які раніше їм були невідомі. Це все дуже вдало описують книги «Лотерея» та «Право на дорослість» М.–К. Пекарської. Головні герої дізнаються, що таке студентське життя, отримують досвід першої роботи та стають самостійними;

3) самотність як хвороба, яка може бути як у дорослих, так і у підлітків. Це яскраво відображено у книзі Б. Космовської «Samotni.com», де усіх головних героїв об'єднує почуття самотності. Наприклад, дівчина Йоанна немає друзів, оскільки старша від своїх однокласників, а мати Віктора давно живе в іншій країні, і через відсутність батьків хлопець відчувається самотнім. Через подібні обставини підлітки часто відчуваються самотніми та не можуть знайти своє місце в суспільстві, тому висвітлення проблеми самотності є цілком актуальним;

4) соціальний статус у школі. Книга М. Феслер «Ліза Карбон та клуб невдах» порушує досить актуальну проблему серед підлітків: неприйняття дитини однолітками. За сюжетом, головну героїню Лізі усі вважають невдахою та часто знущаються і насміхаються із зайвої ваги дівчинки. Отже, тут відображено ще проблему булінгу серед підлітків. Загалом книга про те, що сучасному молодому поколінню важливо, який статус вони займають серед своїх однолітків. Підлітки не помічають, що ті, кого вони через безглузді причини вважають «лузерами», насправді талановиті люди та вірні друзі.

Видавництво «Школа» займається випуском літератури для підлітків молодшого та середнього віку. Як показав аналіз, найбільше у видавництві книг зарубіжних письменників Європи та значно менше творів, написаних вітчизняними авторами. Література видавництва торкається таких тем, як стосунки між підлітками, вірність та дружба, перше кохання, дорослішання та ін.

3.3. Специфіка літератури для підлітків видавництва «Рідна мова»

«Рідна мова» — видавництво, яке займається виданням найпопулярнішої перекладної літератури для підлітків та дорослих українською мовою. Воно було засноване 2003 р. у Києві, і сьогодні його можна вважати одним із найуспішніших видавництв на книговидавничому ринку України.

На сайті видавництва є окрема рубрика «Молоді», де зібрано всі книги для юнацтва [16]. Підліткова література видавництва «Рідна мова» найбільш повно відображена у серії «YoungAdult». До неї входять твори, що стали бестселерами зарубіжної літератури. Такими є «Вуличний кіт на ім'я Боб» Дж. Бовена, «Хлопчик, який переплив океан у кріслі», «Хлопчик на ім'я Гоуп» Л. Вільямсон та ін.

Особливої уваги заслуговує книга хорватської письменниці К. Соломун «Виставлю тебе на Фейсбук». У цьому творі порушена досить актуальна на сьогоднішній день проблема підлітків — булінг. Головна героїня, Хана, стає жертвою знущань найпопулярнішої і найжорстокішої дівчини школи — Теси. Розкриваючи образ останньої, авторка намагається довести, що будь-яка ганебна і жорстока поведінка однолітків по відношенню один до одного — це наслідок травм, які тягнуться з дитинства. Основною перевагою цієї книги є те, що читач може побачити світ не лише очима Хани, яка страждає від булінгу, а й проаналізувати ситуацію з точки зору Теси, яка знущається над іншими. Через класичний образ найпопулярнішої дівчини у школі, у якої

начебто успішне життя, і яка принижує менш популярних однолітків, К. Соломун показує, що такими людьми рухає страх показати свою слабкість, зазнати поразки. Основною проблемою таких підлітків є те, що вони або недолюблені батьками, які ніколи не мали на них часу, або зазнали інших травм у дитинстві. З огляду на це книга «Виставлю тебе на Фейсбук» є досить актуальною для підліткової аудиторії.

Досить цікавою є книга «Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих» С. Чбоскі. Вона відображає внутрішній стан Чарлі, п'ятнадцятирічного хлопця, який намагається впоратися із депресією та трагедією свого життя. Центральною проблемою твору є те, що Чарлі сором'язливий відлюдник-інтроверт. Проте використовуючи свою непримітність, головний герой може дізнатися багато нового про себе та навколишніх. Також у творі порушуються питання самогубства, перше кохання, алкоголь, наркотики та інші проблеми, актуальні для підлітків. Книга носить епістолярний характер, тобто складається із листів, які головний герой пише читачу.

Також у видавництві «Рідна мова» є серія «Двоє ± 1 », адресована молоді та дорослим читачам. Прикладами книг цієї серії є «Сонячний промінь в холодній воді», «Bonjour, печале!» Ф. Сагана. Кілька творів, видані у цій серії належать С. Ахерн. Це «Гра в марблз» та «Де закінчуються веселки». Книги, які увійшли в серію «Двоє ± 1 », порушують тему кохання, стосунків між чоловіком та дружиною.

Цікавою є книга «Де закінчуються веселки» С. Ахерн. Вона складається із листів, які головні герої Роузі та Стюарт писали одне одному протягом життя. У творі зображено силу справжньої дружби, наслідки поспішних рішень, процес дорослішання підлітків, а також, з якими проблемами стикаються дорослі.

Особливістю видавництва «Рідна мова» є те, що воно займається випуском коміксів. Це досить новий жанр на вітчизняному книговидавничому ринку, який тільки починає набирати обертів. Свою

діяльність, пов'язану з виданням коміксів, видавництво розпочало 2017 р., коли першим в Україні отримало права на переклад коміксів DC Comics. У 2018 р. аналізоване видавництво почало перекладати комікси «Vertigo». Після цього ним було започатковано серію «Комікси DC та Vertigo». Проаналізувавши сайт видавництва, можна сказати, що сьогодні «Рідна мова» видала найбільше коміксів саме цієї серії. Сюди входять такі комікси, як «Флеш», «Ліга справедливості», «Джокер», «Диво-жінка» та багато інших.

Окрім серії «DC та Vertigo», «Рідна мова» займається випуском коміксів інших серій. Це, зокрема, «DARGAUD», «Dark Horse», «Marvel», «FLAT COMPANY». До останньої серії належить український комікс «Укрмен. Початок», у якому розповідається про українських супергероїв. Випуск цього видання не лише популяризує жанр коміксів на книговидавничому ринку України, а й сприяє розвитку патріотизму у підлітків. Він доводить, що якісними і популярними можуть бути не лише відомі комікси «Marvel» чи «DC», а й комікси вітчизняних авторів.

Як показав аналіз, переважна більшість книг видавництва «Рідна мова» призначена для читачів старшого підліткового віку. Проте, видання, які увійшли серію «Чарівні світи», адресовані молодшим підліткам. Їх можна віднести до жанру епічного фентезі, оскільки в центрі сюжету цих книг — боротьба зі злом. Наприклад, головна героїня трилогії «Ніна» М. Вітчер протистоїть Чорному Магу та намагається врятувати планету Ксоракс. До цієї серії також увійшла дилогія К. Ковелл «Були собі чаклуни», у яких хлопець-чаклун та дівчина-воїнка ведуть численні битви між собою, але об'єднуються, щоб перемогти стародавнє зло.

Також популярною є серія книг «Як приручити дракона» К. Ковелл. Вона складається із дев'яти книг, у яких розповідається про дружбу та пригоди хлопчика і дракона Беззубика. Ця серія книг орієнтована на читацьку аудиторію віком 9–12 років.

Підліткові книги жанру детективу у видавництві «Рідна мова» представлені серією книг «Агата Містері» С. Стівенсона.

Цікаво, що деякі серії видавництва «Рідна мова» не можна назвати повністю підлітковими, адже деякі книги цих серій видавництво відносить як до молодіжної, так і до дорослої прози. Наприклад, як показав аналіз сайту «Рідної мови», серія «Young adult» налічує 24 книги, які знаходяться у рубриці «Молоді». З них книги «За межею» Ш. М. Дрейпер та «Пакс» С. Пенніпакер вміщено у рубриці «Дорослим». Тобто ці твори можна вважати і підлітковою, і дорослою літературою. Можна зробити висновок, що всі інші твори серії «Young adult» є суто підлітковими книгами, які не становитимуть особливого інтересу чи актуальності дорослим читачам.

Така сама ситуація і з книгою «Error. Частина перша» С. Камінської. Вона належить до жанру фентезі і може бути цікавою як дорослим, так і підліткам.

Психологічні повісті Ф. Саган «Сонячний промінь у холодній воді», «Bonjour, печале!» входять у серію «Двоє ± 1 », проте вони адресовані лише дорослій аудиторії. Це цілком виправдано, адже у творах письменниці порушено тему стосунків між чоловіком і дружиною, кризу середнього віку, депресію та невірні рішення у сімейному житті. Такі теми є актуальними для зрілої читацької аудиторії, яка може ототожнити себе із головними героями.

Також аналізоване видавництво не відмежовує деяку підліткову літературу від дитячої. Наприклад, книги серії «Чарівні світи» адресовані дітям від 10 років. Вони зустрічаються в обох рубриках: «Молоді» та «Дітям».

Це свідчить про те, що не завжди можна з впевненістю сказати, що книга відноситься саме до підліткової літератури. Якщо з ряду дитячої літератури можна легко виокремити ту, яка адресована підліткам молодшого та середнього віку, то з дорослою літературою важче. Особливо, коли мова йде про психологічні романи чи твори про кохання.

Проаналізувавши ті книги, які «Рідна мова» відносить лише до «молодіжної» прози, можна зробити висновок про наступні характеристики,

які притаманні творам, адресованим для старших підлітків видавництва «Рідна мова»:

1) головним у центрі твору є не стільки сюжет, скільки процес внутрішньої трансформації головного героя від початку і до кінця книги. Значна увага приділяється внутрішньому світу підлітка, аналізу тих проблем, які його хвилюють та тому, яким він постане перед читачами у фіналі твору. Наприклад, на початку твору «Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих» С. Чбоскі головний герой знаходиться в депресії та бореться з внутрішніми трагедіям свого життя. У процесі аналізу, пошуку себе він починає еволюціонувати. Чим більше Чарлі заглиблюється в себе та намагається зрозуміти навколишній світ, тим більше він наближається до виходу з депресії та дорослішання;

2) сила справжньої дружби. Кожен підліток прагне мати у своєму колі друзів, яким можна довіряти, сподіватися на їхню підтримку та весело проводити час. Тому багато книг висвітлюють тему дружби, яка необхідна для кожного. Наприклад, у книзі «Коли Марні була поруч» Дж. Робінсон описується, як дружба змінила життя самотньої сироти Анни. Також про вірність дружби описано у творі «Вуличний кіт на ім'я Боб» Дж. Бовена. Це історія, заснована на реальних подіях про те, як кіт залишався вірним та відданим своєму господарю і допоміг йому подолати залежність від наркотиків та побачити світ під новим кутом зору;

3) проблема того, що батьки недостатньо опікуються дітьми чи взагалі відсутні в їхньому житті. Сьогодні проблема стосунків батьків та дітей є дуже актуальною, оскільки багато батьків не намагаються зрозуміти, вникнути у світ своїх дітей, особливо, коли ті найбільше цього потребують. В результаті дитина виховується сама, під впливом того, що пропонує цей світ: секс, наркотики, алкоголь. Окрім цього, відсутність батьків у житті дитини впливає на її внутрішній світ. Підлітки не хочуть, щоб інші бачили їхню слабкість, і можуть вести себе агресивно по відношенню до однолітків та доводити всім, що вони сильніші за інших. Саме це відображають книги

«Виставлю тебе на Фейсбук» К. Соломун та «Хлопчик на ім'я Гоуп» Л. Вільямсон;

4) висвітлення відчуттів, обставин, які переживають підлітки вперше та зображення їх наслідків. Багато людей саме у підлітковому віці відчують перше кохання, пробують алкоголь чи наркотики. Це дає їм нові емоції, відчуття, які часто призводять до згубних наслідків. У таких книгах, як «Вуличний кіт на ім'я Боб» Дж. Бовена, «Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих» С. Чбоскі описано не лише емоції, стан підлітків, які вперше спробували наркотики чи алкоголь, а й наслідки їхніх неправильних рішень, те, як це відбилося на подальшому житті головних героїв та шляхи вирішення їх проблем;

5) головний герой кожного твору для молоді — підліток, який стикається з дорослими проблемами, пізнає свій внутрішній та навколишній світ.

Отже, у видавництві «Рідна мова» переважає література для старших підлітків. Книги для юнацтва аналізованого видавництва відображають взаємини підлітків одне з одним та з батьками. Також велика увага приділяється для зображення внутрішнього світу головного героя та проблем, з якими він стикається.

До особливостей, які вирізняють «Рідну мову» з-поміж інших аналізованих видавництв є те, що воно займається виданням коміксів, як перекладних, так і українських.

3.4. Особливості підліткової літератури інших видавництв

Окрім аналізованих видавництв, в Україні випуском підліткової літератури також займаються такі видавництва, як «А-ба-ба-га-ла-ма-га» , «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”», «Фоліо», «ВЦ “Академія”», «КМ-БУКС», «Видавництво Старого Лева», «Ранок», «Vivat», «АССА», «Наш формат» та ін.

Якщо проаналізувати сайт «КМ-БУКС», можна зробити висновок, що видавництво не поділяє свою літературу на книги для підлітків. Значна частина творів, які можна віднести до підліткової літератури, вміщено у рубриці для дітей [40]. До них належать всесвітньовідомий бестселер «Щоденник слабака» Дж. Кінні, «Томасина» П. Гелліко, «Бабця-бандитка», «Щурбургер», «Препогані діти» Д. Вольямса, «Середня школа. Найгірші роки мого життя» Дж. Паттерсона, К. Теббетса, «Мисливці за привидами», «Подвійний капкан», «Колекція гадів» А. Кокотюхи.

Значна частина цих книг — пригодницькі повісті та детективи про злодіїв, розслідування, де головними героями творів є підлітки. Книги цього жанру у видавництві «КМ-БУКС» є як українських, так і зарубіжних авторів. Це, зокрема, книги А. Кокотюхи, а також твори Д. Вольямса («Бабця-бандитка», «Щурбургер»).

Також є твори, які описують внутрішні переживання підлітків, які стикаються з певними труднощами у своєму житті. Вони створені у формі щоденника, тому читачу легко ототожнити себе із головним героєм та зрозуміти його внутрішній світ. Це книги серії «Щоденник слабака» Дж. Кінні та «Середня школа. Найгірші роки мого життя» Дж. Паттерсона.

Окрім вищезазначених книг, до підліткової літератури можна віднести книгу Дж. Ашер «Тринадцять причин “Чому”» та твори Дж. Гріна, які вміщено на сайті видавництва у рубриці «сучасний бестселер». Це «Провина зірок», «В пошуках Аляски» «Черепahi аж до низу», «Досить Катрін» та «Паперові міста».

Вони відносяться до літератури для старших підлітків, оскільки окрім пригод, тут порушується ряд складних тем:

— питання смерті та як головні герої справляються з втратою близької людини («У пошуках Аляски» Дж. Грін, «Тринадцять причин “Чому”» Дж. Ашер);

— жорсткі умови життя для невиліковно хворих, які не бачать майбутнього («Винні зірки» Дж. Грін);

— боротьба із страхами, які підлітки самі собі нав'язують («Черепahi аж до низу» Дж. Грін);

— пошук себе та свого місця у суспільстві («Паперові міста» Дж. Грін).

Також «КМ-БУКС» займається випуском коміксів серії «Marvel» та «DC». Це «Людина-павук», «Диво-жінка», «Тор», «Джокер», «Бетмен», «Росомаха», «Залізна людина».

Порівняно з іншими видавництвами, «ВЦ “Академія”» видає підліткову літературу виключно сучасних українських авторів. Загалом це повісті про стосунки між підлітками та проблеми, з якими вони стикаються [23].

Значна кількість книг описує перше кохання, несміливі почуття підлітків, складнощі кохання на відстані та інші труднощі, які спіткають закоханих. Ці проблеми висвітлюють книги «Поцілунок не був останній» О. Бурлака, «Кава по-дорослому» І. Мацко, збірки оповідань «Перше побачення», «Така любов» та ін.

Досить актуальною темою є жорстокість підлітків, знущання над своїми однолітками. Про це розповідають книги «Помста» Ю. Чернієнко, «Пампуха» А. Шавлач, «Поцілунок не був останній» О. Бурлака.

Також у видавництві присутні твори, які порушують проблему відносин батьків та підлітків. Книга «Птахи повертаються» О. Сайко описує страждання головної героїні через неповноцінність своєї сім'ї, байдужість матері до неї та вітчима, який не зможе замінити їй батька. А у творі «Кава по-дорослому» І. Мацко Катя не сприймає своїх батьків, оскільки вважає їх невдахами, які не вміють будувати власне життя. З іншого боку, у книзі І. Мацко «Перехідний вік... моєї мами» авторка намагається донести, що підлітки хочуть бачити у своїх батьках не лише маму й тата, а й друзів, з якими вони можуть весело поспілкуватися та довірити секрети.

Загалом, теми, які висвітлює видавництво «ВЦ “Академія”» є досить актуальними для сучасних підлітків.

Підліткова література видавництва «Vivat» представлена книгами для підлітків віком від 13 до 18 р. [13]. До творів сучасних українських письменників аналізованого видавництва належать «Рікі та дороги» М. Лівіна, «Мене звати Мар'ям» Н. Гербіш, «Академія Аматерасу» Н. Матолінець, «Завірюха», «Зграя», «Сіль для моря» А. Нікуліної. Отже, порівняно з іншими видавництвами, «Vivat» випускає досить багато сучасної літератури вітчизняних письменників для підлітків.

Перекладної літератури для юнацтва у видавництві значно більше. Вона представлена такими книгами, як «Неперевершена Гіллі Гопкінз» П. Кетрін, «Усе, чого ми бажали» Е. Гіффіна, «Моє серце й інші чорні діри» Дж. Варга, «Говори» Л. Г. Андерсон, «Міст у Терабітію» К. Патерсон, «Аутсайтери» С. Е. Гінтон, «Я віддам тобі сонце» Дж. Нельсон та ін.

Серед жанрів у видавництві найбільше переважають повісті та романи. Також є кілька книг жанру фентезі («Завірюха» А. Нікуліної, «Шістка воронів» Л. Бардуга, «Академія Аматерасу» Н. Матолінець, «Дикий робот» П. Брауна).

Проаналізувавши літературу видавництва «Vivat», можна виділити наступні теми, які порушуються у його книгах:

- пошук себе у суспільстві («Я віддам тобі сонце» Дж. Нельсон);
- лицемірство, байдужість, насильство як фактори, які впливають на замкнутість підлітка («Говори» Л. Г. Андерсон);
- невиліковні хвороби та те, як це впливає на внутрішній світ людини («Сіль для моря» А. Нікуліної, «Диво» Р. Дж. Паласіо);
- життя в умовах війни та страшні наслідки, які вона приносить («Мене звати Мар'ям» Н. Гербіш);
- самогубство («Моє серце й інші чорні діри» Дж. Варга).

Підліткова література «Видавництва Старого Лева» також представлена великою кількістю творів як зарубіжних, так і українських сучасних письменників.

Окрім повістей та романів, у видавництві також є історичні твори. Це книги О. Зубченка «Перемагаючи долю», «Перемагаючи долю. Під чужим небом». Книгами, написаними у жанрі фентезі є «Темний бік будинку» М. Макущенко, «Скарб із Міклагарда», «Таємниця катакомб» Т. Егеланна, «Напівзагублений», «Напівдикий», «Напівлихий» С. Грін.

Більшість книг «Видавництва Старого Лева» відображають життя підлітків, їхні пригоди, проблеми, стосунки з однолітками. Загалом вони підіймають тему дружби («Клуб червоних кедів. Подруги forever!» А. Пунсет, «Лепрекони» В. Захабура), пошуку себе («Містраль» А. Нанетті), кохання («Дівчина онлайн» З. Зої), дорослішання («Дорослі зненацька» С. Гридін), хвороби («140 децибелів тиші» А. Бачинський, «Метелики у крижаних панцирах» О. Радущинська).

Підліткова література «А-ба-ба-га-ла-ма-ги» представлена, в основному, фентезі та історичними повістями. До історичних творів належать «Таємниця козацької шаблі» З. Мензатюк, «Сині води», «Сторожова застава» В. Рутківського. Як показав аналіз, твори на історичну тематику належать лише українським авторам.

Книг жанру фентезі аналізованого видавництва дуже багато. Наприклад, серія книг «Гімназист», написана українським письменником А. Кокотюхою. Книги цієї серії також можна віднести до жанру детективу, оскільки у сюжеті присутні розслідування та детектив. Також у жанрі фентезі написані серії книг «Гаррі Поттер» та «Фантастичні звірі» Дж. К. Ролінг, «Агенція “Локвуд Ко”»: сходи, що кричать», «Ритуал» М. та С. Дяченків, «Бартімеус: око Голема» Дж. Страуда, «Шепіт на вітрі» А. Маршалла та ін.

Проаналізувавши підліткову літературу видавництва «АССА», можна сказати, що його книги також написані у жанрі фентезі. «АССА» займається випуском лише сучасної літератури для юнацтва. У видавництві багато творів як зарубіжних, так і вітчизняних письменників. Серед українських можна виділити В. Арєнєва («Порох із драконових кісток. Сезон кіноварі», «Дитя песиголовців. Сезон кіноварі»), Н. Матолінець (серія «Варта у грі»).

Більшість книг зарубіжних письменників представлені серіями. Наприклад, «Коти-вояки» Е. Гантер, «Фелікс, Нет і Ніка» Р. Косіка, «Таємний щоденник» У. Мур.

Література для підлітків видавництва «Ранок» характеризується широким жанровим та тематичним спектрами. У видавництві багато романів («Слова на стінах» Дж. Волтон, «Хмара» К. Пічман), книг у формі щоденника («Щоденник Ніккі» Р. Р. Рассел, «Том Гейтс» Л. Пічон) фентезі («Школа Добра і Зла» З. Чейнані, «Звіродухи» М. Лу) та пригодницьких повістей («Персі Джексон та Олімпійці» Р. Ріордана).

Як показав аналіз, у книгах видавництва «Ранок» висвітлюються наступні теми:

- пошук себе, намагання підлітка зрозуміти, ким він є насправді («Українка по-американськи» Н. Ясіновської);
- самотність («Скелет без шафи» О. Луцевської);
- вплив зміни школи, оточення на внутрішній стан підлітка («Щоденник Ніккі» Р. Р. Рассел, «Сестри-вампірки» Н. Фендріх);
- кохання («Хмара» К. Пічман);
- життя в інтернаті («Карлотта» Д. Хосфельд);
- протистояння між добром та злом («Школа Добра і Зла» З. Чейнані);
- намагання підлітків завоювати прихильність серед своїх однолітків («Дівчата-влогери» Е. Мосс).

Отже, як показав аналіз, найпопулярнішими жанрами підліткової літератури є повісті, фентезі та пригодницькі книги. Практично усі аналізовані видавництва займаються випуском як перекладної, так і української підліткової літератури. Книги для юнацтва порушують ряд актуальних проблем, таких як стосунки з батьками, булінг, пошук себе у суспільстві, дорослішання, кохання.

3.5. Порівняльна характеристика художньої підліткової літератури аналізованих видавництв

Здійснивши комплексну оцінку книг для підлітків аналізованих видавництв, можна зробити наступні висновки.

Як показав аналіз сайтів видавництв, більшість з них виокремлюють літературу, призначену конкретно для підлітків. До таких належать «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «ВЦ “Академія”», «Видавництво Старого Лева», «Vivat», «Школа», «Урбіно», «Рідна мова». Окрім того, видавництво «Урбіно» поділяє свою літературу на книги для підлітків від 9 до 12 років та від 13 до 16 років.

На сайтах інших видавництв («КМ-БУКС», «Ранок») немає окремої рубрики, де були б вміщені підліткові книги. Літературу для юнацтва ці видавництва відносять до дитячої літератури. Книги Дж. Гріна, які вважають підлітковою літературою, видавництво «КМ-БУКС» не відносить ні до дитячої, ні до дорослої літератури.

Досить специфічним є поділ книг для підлітків видавництва «Рідна мова». Літературу для старших підлітків вміщено у рубриці «Молоді», а книги, які адресовані молодшим підліткам, видавництво відносить до дитячої літератури.

Також, порівняно з іншими видавництвами, деякі книги видавництва «Рідна мова» не можна вважати лише підлітковими. Як показав аналіз сайту видавництва, видавництво відносить певні твори серії «Young adult» і до дорослої, і до підліткової літератури. Це свідчить про те, що «Рідна мова» займається випуском літератури, яка може бути цікавою та актуальною як для підлітка, так і для дорослого читача.

Порівнявши жанровий репертуар аналізованих видавництв, варто зазначити, що «АССА» та «А-ба-ба-га-ла-ма-га» займаються переважно випуском книг у жанрі фентезі. Літературу цього жанру випускають усі аналізовані видавництва, тому можна зробити висновок, що фентезі є найпопулярнішим жанром літератури серед підлітків.

Також дуже популярними є підліткові повісті та романи, у яких висвітлюється ряд актуальних тем для юнацтва. Такі книги наявні у всіх аналізованих видавництвах.

Підліткового детективу та історичних повістей найбільше у видавництвах «Ранок», «А-ба-ба-га-ла-ма-га» та «Видавництво Старого Лева». Багато з них належать українським письменникам, а саме А. Кокотюсі, В. Рутківському, З. Мензатюк, О. Зубченку.

Випуском коміксів займаються лише «Рідна мова» та «КМ-БУКС». Проте у видавництві «Рідна мова» їх значно більше, оскільки воно займається випуском перекладних коміксів «Marvel», «Image», «Vertigo» та «DC», а також видає комікси українських авторів. У видавництві «КМ-БУКС» наявні лише комікси «DC».

Отже, комікси — жанр, який тільки починає розвиватися на книговидавничому ринку України.

Переважна більшість аналізованих видавництв випускає і сучасну, і класичну підліткову літературу. Підліткової класики на книговидавничому ринку України значно менше, ніж сучасних творів. В основному, це твори, які увійшли у шкільну програму. Проте, є видавництва, які спеціалізуються виключно на випуску сучасної літератури для юнацтва. Це «Рідна мова», «АССА», «ВЦ “Академія”» та «Видавництво Старого Лева».

Як показав аналіз, найбільше на вітчизняному книговидавничому ринку перекладної літератури для підлітків. Деякі видавництва, зокрема «Урбіно» та «Рідна мова» займаються випуском лише книг зарубіжних письменників. В основному, це автори країн Європи та Америки.

На відміну від інших, «ВЦ “Академія”» видає підліткові твори виключно українських авторів.

Основу підліткової літератури багатьох видавництв становлять серії книг. Наприклад, «Рідна мова» випускає серію книг для підлітків «Young adult», до якої входять світові бестселери зарубіжних письменників. Видавництво «Школа» займається випуском серії «Сучасна європейська

підліткова книга», в яку вміщено твори про життя підлітків, їхній внутрішній світ та переживання.

Також популярними є серії книг, які складаються з кількох частин. Це «Гаррі Поттер» Дж. К. Ролінг («А-ба-ба-га-ла-ма-га»), «Банда піратів» О. Дюпен («Ранок»), «Дівчина онлайн» З. Загг («Видавництво Старого Лева»), «Енн із Зелених Дахів» Л.–М. Монтгомері («Урбіно») та багато інших.

Порівнявши тематичний спектр книг для підлітків аналізованих видавництв, можна зробити наступні висновки.

Практично в кожному видавництві є книги, де висвітлюється тема кохання, стосунків між підлітками. В таких книгах описані перші почуття, труднощі, які стоять на шляху закоханих, досвід стосунків та ін. літератури. На цю тему особливо багато у видавництвах «ВЦ “Академія”» та «Видавництво Старого Лева». Деякі видавництва випускають серії книг, де порушуються окреслені теми, а історія кохання головних героїв часто є центральною в сюжеті твору. Це серії «Двоє ± 1 » («Рідна мова»), «Сучасна європейська підліткова книга» («Школа»). Отже, варто зазначити, що тема кохання є дуже популярною та актуальною для підлітків.

Також на книговидавничому ринку України багато творів, які порушують проблему стосунків між батьками та підлітками. Книги видавництв «Урбіно», «Рідна мова», «ВЦ “Академія”» описують про непорозуміння батьків та дітей, відсутність у житті підлітків батьків, які ними не опікуються.

Іншими актуальними темами, які висвітлюють книги аналізованих видавництва є:

- пошук себе у суспільстві («КМ-БУКС», «Ранок», «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «Рідна мова»);
- самотність («Школа», «Ранок»);
- хвороби («Vivat», «Видавництво Старого Лева»);

- булінг («ВЦ “Академія”», «Рідна мова», «Видавництво Старого Лева»);
- соціальний статус серед однолітків («Школа», «Ранок»);
- самогубство та смерть близької людини («КМ-БУКС», «Vivat»);
- дорослішання («Видавництво Старого Лева», «Школа»).

Підсумовуючи, варто зазначити, що підліткова література яскраво представлена у кожному з аналізованих видавництв. Книги для підлітків українських та зарубіжних письменників характеризуються широким тематичним та жанровим розмаїттям. Окрім того, є видавництва, у яких українських підліткових творів значно більше, ніж перекладних.

Найпопулярнішими є повісті та романи про стосунки підлітків, відносини з батьками та пошук себе і свого місця у суспільстві.

Отже, українська та перекладна підліткова література досить активно розвивається на книговидавничому ринку України.

ВИСНОВКИ

Сучасна психологія не має єдиного визначення щодо вікових меж підліткового віку, оскільки деякі діти вступають у підлітковий вік значно раніше за інших, з різницею в 2–3 роки. Так само у кожної людини підлітковий вік завершується по-різному. Проте, проаналізувавши праці багатьох вчених, які досліджували межі підліткового віку, зокрема І. Кона, В. Шапаря, Г. Прихожана та Д. Фельдштейна, можна зробити висновок, що початком підліткового періоду вважається вік 10–11 років.

Загалом середня тривалість підліткового віку в різних країнах коливається в діапазоні від 4 до 7 років і залежить від соціального становища і тривалості освіти підлітка.

Сталого визначення терміна «підліткова література» немає й літературу для підлітків часто відносять до підвиду дитячої літератури. Ряд українських дослідників у своїх працях порушували проблему визначення й специфіку підліткової літератури. Деякі з них, зокрема В. Кизилова, У. Гнідець пропонують не виокремлювати підліткову літературу та літературу для дітей як окремі поняття, а подавати для них спільне визначення — «література для дітей та юнацтва», роблячи їх одним терміном.

Основними ознаками, які характеризують підліткову літературу, є:

- 10) головний герой — підліток або юнак;
- 11) специфічна мова автора (здебільшого це виклад від першої особи, хоча трапляється виклад і від третьої особи);
- 12) зображення дорослих персонажів з точки зору підлітків;
- 13) невелика кількість персонажів;
- 14) невеликі часові рамки і знайоме оточення;
- 15) сленг або мова підлітків чи юнаків;
- 16) детальні описи зовнішності чи одягу;
- 17) позитивна розв'язка;
- 18) кілька паралельних сюжетів чи один сюжет;
- 19) довжина тексту приблизно від 125 до 250 сторінок.

Щодо історичного розвитку підліткової літератури, книги, які сьогодні вважаються класикою для підлітків з'явилися ще до появи терміна «підліткова література». Багато творів епох Середньовіччя та Відродження, хоч і не були призначені для юнацтва, проте вони були актуальними і для дорослих, і для дітей. Також відомо багато класичних творів, головними героями яких були підлітки. Найвідомішими з них є «Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра та «Життя Ласарільйо з Тормеса».

Виділяти підлітків як окрему читацьку категорію почали у XVIII ст. було введено вона поняття «книжки для дітей» (до 14 років) і «книжки для підлітків» (від 14 до 21 років).

У середині XX ст. у літературі виникає потреба в текстах, адресованих підлітковій аудиторії, які відображали б інтереси, досвід та внутрішній світ підлітків. Перші книги, написані спеціально для підлітків, видані у 1967 р. Це «Суперник» Р. Ліпсайта та «Аутсайтери» С. Хінтон.

В Україні перші періодичні видання та серії книжок, адресовані підліткам виходять у кінці XIX ст. У період Радянського Союзу письменниками, які писали для юнацтва були: М. Трублаїні, О. Копиленко, О. Донченко, Ю. Щербак, М. Білкун, Г. Почепцов, Ю. Ячейкін, В. Чемерис, В. Владко та ін.

Після 2000-х р. українська підліткова література набуває великої популярності. Сьогодні існує дуже багато українських творів для підлітків різних жанрів. Сучасними вітчизняними письменниками є В. Рутківський («Джури»), А. Кокотюха («Таємниця козацького скарбу»), О. Луцевська («Інший дім»), С. Процюк («Марійка і Костик»), Д. Матіяш («Марта з вулиці Святого Миколая») та ін.

Основними темами, які висвітлюються у книгах для підлітків є: ідентичність, тілесність, дружба, кохання, сексуальність, булінг, сімейні проблеми, стосунки з молодшими братами/сестрами, розлучення, боротьба за лідерство, робота, проблеми з навчанням, депресія, самогубство, смерть, алкоголь, наркотики, гроші, класова приналежність, субкультури тощо.

Сучасна підліткова література, як українська, так і зарубіжна багата жанровими різновидами, серед яких найбільше переважає реалістична проза, а саме: романи, повісті та оповідання. Великою популярністю користується казкове, епічне та міфологічне фентезі. Також є багато творів у жанрі історичної прози та детективу.

Як показав аналіз, книговидавничого ринку України, виданням книг для підлітків займаються 50 % українських видавництв. Основними серед них є: «Урбіно», «Рідна мова», «Школа», «Ранок», «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”», «Фоліо», «ВЦ “Академія”», «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «КМ-БУКС», «Видавництво Старого Лева», «Ранок», «Vivat», «Навчальна книга — Богдан», «АССА», «Наш формат». Серед них найбільше перекладних літературно-художніх видань, які належать польським, німецьким, норвезьким, американським, французьким, шведським, британським авторам.

Більшість підліткових книг видається українською мовою. На книговидавничому ринку України кількість україномовних видань для підлітків становить 73,6 %, а російськомовних — 26,4 %. Велика кількість творів для підлітків призначені для читачів молодшого та середнього шкільного віку та значно менше видань адресовані старшим підліткам.

Найпопулярнішими темами, які висвітлюють книги для юнацтва українських видавництв є стосунки між підлітками, кохання, дорослішання, відносини батьків та дітей. Також спостерігається поступове збільшення кількості книг на складні теми. Автори звертаються до теми насильства, хвороби, суїциду, смерті.

Проаналізувавши жанровий спектр підліткової літератури на книговидавничому вітчизняному ринку, можна зробити висновок, що найбільше зустрічаються книги жанру фентезі. Це «Міла Рудик» А. Вольських («Vivat»), «Часодії» Н. Щерби («Школа»), «Крила кольору хмар» Д. Корній («Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”»).

Історична проза представлена, в основному, українськими авторами (О. Гаврош «Пригоди тричі славного розбійника Пинті», («Навчальна книга — Богдан»), В. Рутківський «Потерчата», («Навчальна книга — Богдан»), З. Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» (Видавництво Старого Лева)).

Серед інших жанрів, які присутні на книговидавничому ринку України — пригодницькі повісті («Щоденник слабака» Дж. Кінні, «Пригоди капітана Підштанька» («КМ-БУКС»)) Д. Пілкі, книги у формі щоденників («Таємний щоденник Адріана Моула» С. Таунсенд («Видавництво Старого Лева»)), комікси («Людина-павук», «Галк», «Укрмен. Початок» Ю. Бонсевича» («Рідна мова»)), детективи («Подвійний капкан», «Колекція гадів» А. Кокотюхи («А-ба-ба-га-ла-ма-га»)).

Як показав аналіз, підліткова література видавництва «Урбіно» поділяється на книги для підлітків 9–12 років та 13–16 років. Багато творів написані у жанрів фентезі (С. Де Марі «Останній ельф», «Лопушане поле» К. Ридих, «За синіми дверима» М. Щигельського, «Книга всіх речей» Г. Кейєр). Книги видавництва торкаються ряду тем, актуальних для юнацтва. Зокрема, це стосунки батьків і дітей, перше кохання, проблеми пошуку себе та інші. найбільше видавництво займається перекладом письменників Європи, зокрема польських (Й. Ягелло, Б. Космовська, М. Гутовська-Адамчик, М. Щигельський), італійських (С. Де Марі), австрійських (К. Нестлінгер) авторів.

Видавництво «Школа» випускає літературу для підлітків молодшого та середнього віку. Найбільше у видавництві книг зарубіжних письменників Європи та значно менше творів, написаних вітчизняними авторами. Література видавництва торкається таких тем, як стосунки між підлітками, вірність та дружба, перше кохання, дорослішання та ін. Підліткові книги випускаються переважно серіями. Такими є «Ліззі Карбон», «Європейська підліткова книга», «Шкарпеткожери», «Таймлесс».

Більшість книг видавництва «Школа» написані у жанрі фентезі («Дарителі» К. Соболю, «Лунастри» Н. Щерба), романів («Украдений цвіт»

А. Лачина, «Буба» Б. Космовська), пригодницьких оповідань («Ключик до Ельфа» М. Палаш).

У видавництві «Рідна мова» переважає література для старших підлітків. Найбільш повно підліткова література аналізованого видавництва відображена у серії «YoungAdult». До неї входять твори-бестселери зарубіжної літератури. Такими є «Вуличний кіт на ім'я Боб» Дж. Бовена, «Хлопчик, який переплив океан у кріслі», «Хлопчик на ім'я Гоуп» Л. Вільямсон, «Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих» С. Чбоскі та ін.

До особливостей, які вирізняють «Рідну мову» з-поміж інших аналізованих видавництв є те, що воно займається виданням коміксів серій «DARGAUD», «Dark Horse», «Marvel», «FLAT COMPANY».

До основних тем, які висвітлюють твори видавництва «Рідна мова» є:

- сила справжньої дружби («Коли Марні була поруч» Дж. Робінсон);
- проблема відносин батьків та дітей («Хлопчик на ім'я Гоуп» Л. Вільямсон);
- булінг («Виставлю тебе на Фейсбук» К. Соломун);
- висвітлення відчуттів, обставин, які переживають підлітки вперше («Привіт, це Чарлі! або Переваги сором'язливих» С. Чбоскі).

Видавництво «КМ-БУКС» не поділяє свою літературу на книги для підлітків. Більшість із вважаються літературою для дітей. Більшість підліткової літератури — пригодницькі повісті та детективи про злодіїв, розслідування, де головними героями творів є підлітки (Д. Вольямс «Бабця-бандитка», «Щурбургер»). Також популярними є книги для старших підлітків на складні теми, такі як смерть, хвороби, пошук себе, втрата близьких. Такими книгами є Дж. Ашер «Тринадцять причин “Чому”», «Провина зірок», «У пошуках Аляски» Дж. Гріна та ін.

Також «КМ-БУКС» займається випуском коміксів серії «Marvel» та «DC». Це «Людина-павук», «Диво-жінка», «Тор», «Джокер», «Бетмен», «Росомаха», «Залізна людина».

«ВЦ “Академія”» видає підліткову літературу виключно сучасних українських авторів. Загалом це повісті про стосунки між підлітками та проблеми, з якими вони стикаються.

Значна кількість книг описує перше кохання («Поцілунок не був останній» О. Бурлака), булінг («Помста» Ю. Чернієнко), стосунки батьків та дітей («Птахи повертаються» О. Сайко).

Підліткова література видавництва «Vivat» представлена книгами для підлітків віком від 13 до 18 років. У видавництві багато як перекладних, так і українських видань, хоча переважає література зарубіжних письменників. Серед жанрів у видавництві найбільше переважають повісті та романи. Також є кілька книг жанру фентезі («Завірюха» А. Нікуліної, «Шістка воронів» Л. Бардуга, «Академія Амадерасу» Н. Матолінець, «Дикий робот» П. Брауна).

Здійснивши порівняльний аналіз видавництв, можна зробити висновок, що видавництва «АССА» та «А-ба-ба-га-ла-ма-га» займаються переважно випуском книг у жанрі фентезі, який є найпопулярнішим жанром на книговидавничому ринку України. Це «Гаррі Поттер» Дж. К. Ролінг, «Агенція “Локвуд Ко”»: сходи, що кричать», «Ритуал» М. та С. Дяченків, «Шепіт на вітрі» А. Маршалла («А-ба-ба-га-ла-ма-га»); «Порох із драконових кісток. Сезон кіноварі» В. Арєнєва, «Варта у грі» Н. Матолінець, «Коти-вояки» Е. Гантер («АССА»).

Підліткового детективу та історичних повістей найбільше у видавництвах «Ранок», «А-ба-ба-га-ла-ма-га» та «Видавництво Старого Лева». Багато з них належать українським письменникам, а саме А. Кокотюсі, В. Рутківському, З. Мензатюк, О. Зубченку.

Майже всі видавництва видають підліткову класик, проте сучасних видань є значно більше. Найбільше на вітчизняному книговидавничому

ринку перекладної літератури для підлітків. Видавництва «Урбіно» та «Рідна мова» займаються випуском лише книг зарубіжних письменників. В основному, це автори країн Європи та Америки.

Актуальними темами, які висвітлюють книги українських видавництв, є: кохання («Школа», «Рідна мова»), стосунки батьків та підлітків («ВЦ “Академія”», «Урбіно»), пошук себе у суспільстві («КМ-БУКС», «Ранок», «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «Рідна мова»); самотність («Школа», «Ранок»); хвороби («Vivat», «Видавництво Старого Лева»); булінг («ВЦ “Академія”», «Рідна мова», «Видавництво Старого Лева»); соціальний статус серед однолітків («Школа», «Ранок»); самогубство та смерть близької людини («КМ-БУКС», «Vivat»); дорослішання («Видавництво Старого Лева», «Школа»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА». Юнацтву URL: <https://cutt.ly/Cy90Ecz> (дата звернення: 14.05.2020)
2. Антонов С. Г., Васильев В. И., Жарков И. А. и др. Редакторская подготовка изданий : [учебник] М. : МГУП, 2002. 468 с.
3. Астаф'єв О. Кизилова В. Художня специфіка української прози для дітей та юнацтва другої половини ХХ століття. Тернопіль : Мандрівець. 2014. № 1. С. 80–81.
4. Афонін О. Як змінився книжковий ринок у 2016–2017 років. URL: <https://delo.ua/opinions/knizhnyj-rynok-afonin-333650/> (дата звернення: 17.01.2020)
5. Баран (Гнідець) У. С. Активний канон сучасної літератури для дітей та юнацтва: захід та схід. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Філологія. Літературознавство*, 2014. Т. 239. № 227. С. 8–12.
6. Баран У. Дитяча та підліткова література: процеси ідеологічної та естетичної канонізації-деканонізації. *Література. Діти. Час*. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. 2016. № 6. С. 8–16.
7. Бедлінський О. І. Конструювання як провідна діяльність підліткового віку. Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Т. С. Костюка НАПН України. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Т. 12. № 10. Част. II. С. 52–59.
8. Бедлінський О. І., Бедлінський В. О. Психологічні особливості організації провідної діяльності підлітків : навч. посіб [для студентів природничо-географічного факультету]. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. 136 с.
9. Богданець-Білокаленко Н., Качак Т. Сучасна українська література для підлітків: огляд останніх років. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 4. С. 21–24.

10. Булах І. С., Лук'янов А. О. Специфіка становлення самоствердження особистості підліткового віку. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2013. № 13. С. 154–162.
11. Буряк С. Поточна статистика випуску книг і брошур в Україні у 2017 році (станом на 1 грудня). *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 12. С. 12–19.
12. Варданян М. В. Історична література для дітей і юнацтва: концептосфера та ідеологія. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2015. № 1. С. 12–22.
13. Видавництво «Vivat». Художня література для підлітків 13–18 років URL: <https://cutt.ly/Jy90Zuy> (дата звернення: 13.05.2020)
14. Видавництво «АССА» URL: <https://acca.ua/home-page.html> (дата звернення: 14.05.2020)
15. Видавництво «Ранок». Дитяча література URL: <https://www.ranok.com.ua/cat/dityacha-literatura-4.html> (дата звернення: 14.05.2020)
16. Видавництво «Рідна мова». Молодіжна література URL: <https://ridna-mova.com/molodizhna/> (дата звернення: 22.01.2020)
17. Видавництво «Урбіно» URL: <https://urbino.com.ua/> (дата звернення: 12.01.2020)
18. Видавництво «Школа». Художня література для школярів середнього та старшого шкільного віку URL: <https://schoolbook.com.ua/catalog/khudozhnya-literatura-hss/> (дата звернення: 25.01.2020)
19. Видавництво Старого Лева. Книги для підлітків URL: <https://starylev.com.ua/bookstore/series--knygy-dlya-pidlitkiv> (дата звернення: 13.05.2020)

20. Випуск видавничої продукції в Україні в 2018 році URL: http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2018.htm (дата звернення: 17.01.2020)

21. Висоцька Г. В., Мостова І. В. Роман Джона Гріна «Провина зірок» як зразок підліткової літератури. Вісник Приазовського державного технічного університету = Reporter of the Priazovskyi State Technical University : зб. наук. праць. Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2018. № 2. С. 12–16.

22. Вірченко Т. Сучасна українська драматургія для дітей. Аксіологічний вимір крізь поколіннєву призму. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2018. № 12. С. 18–24.

23. ВЦ «Академія». Книги для підлітків URL: https://academia-ps.com.ua/categoriyi/series/pro_i_dlya_pidlitkiv (дата звернення: 10.05.2020)

24. Выготский Л.С. Педология подростка. Собр. соч. в 6-ти томах. М. : Педагогика, 1984. Т. 4.

25. Гнідець У. «Сучасна» література для дітей та юнацтва як інтегрована субсистема загальнонаціонального процесу. *Література. Діти. Час*. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. 2013. № 4. С. 46–51.

26. Гнідець У. Концептуалізація розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва в світлі наукової критики. *Література. Діти. Час*. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 2011. № 1. С. 25–35.

27. Гнідець У. Література для юнацтва в Україні: між західним та східним каноном. *Слово і Час*. 2014. № 12. С. 50–57.

28. Гнідець У. Література для юнацтва: простота і складність. *Слово і Час*. 2012. № 10. С. 36–41.

29. Гнідець У. С. Концептуалізація розуміння сучасної літератури для дітей та юнацтва у світлі наукової. *Література. Діти. Час*. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. № 1. С. 25–35.

30. Гнідець У. С. Сучасна література для дітей та юнацтва: самобутній феномен в історії розвитку літератури. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. № 11. С. 134–140.
31. Дубровина И. В., Андреева А. Д., Гуткина Н. И. Практическая психология образования : учеб. пособ. для вузов / под ред. И. В. Дубровиной. М. : Просвещение, 2003. 480 с.
32. Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника [Текст] : зб. наук. пр. Нац. акад. наук України / редкол. : М. М. Романюк (голов. ред.) та ін. Львів : ЛННБ України. 2014. № 6 (22). 608 с. : іл.
33. Зарубежная литература для детей и юношества. Учебное пособие для институтов культуры. М. : Просвещение, 1989. 255 с.
34. Качак Т. Особливості вивчення літератури для дітей у контексті підготовки майбутніх вчителів початкової школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч. 1). С. 25–30.
35. Качак Т. Сучасна українська література для дітей та юнацтва як зміст літературної освіти. *Гірська школа українських Карпат*. 2017. № 17. С. 161–165.
36. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
37. Кизилова В. Література для дітей та юнацтва: красноречивий дискурс. *Волинська філологічна: текст і контекст / Українська література як художній феномен*. 2015. С. 68–76.
38. Кизилова В. Література для дітей та юнацтва: художня специфіка, тенденції інтерпретації. *Актуальні проблеми української літератури і фольклору*. 2012. № 17. С. 10–18.

39. Кизилова В. Художня специфіка української прози для дітей та юнацтва другої половини XX століття : монографія. Луганськ : В-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2013. 399 с.
40. КМ-БУКС. Дитяча література URL: <https://kmbooks.com.ua/catalog?group=362> (дата звернення: 10.05.2020)
41. Книговидання в Україні URL: <http://data.chytomo.com/knygovydan-nya-v-ukrayini/#header-1> (дата звернення: 19.01.2020)
42. Кон И. С. Психология ранней юности : книга для учителя. М. : Просвещение, 1989. 255 с.
43. Корендій Я. Сучасна підліткова література як відображення українського світобачення (на прикладі повісті Надії Білої «Крута компанія» та спроби порівняльного аналізу з романом «Досить Катрін» Джона Гріна. *Українознавство*. 2018. № 1 (66). С. 168–178.
44. Коханова О. П. Проблема становлення особистості в період дорослішання. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2017. № 2. С. 113–117.
45. Литвиненко О. Якісні параметри національного книговидання дитячої художньої літератури. *Вісник Книжкової палати*, 2010. № 8. С. 7–11.
46. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. /авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К : ВЦ «Академія», 2007.
47. Літературознавчий словник-довідник. / за ред. Р. Гром'яка та ін. К. : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
48. Луцевська О. Від припущення до визначення: підліткова література / література для юнацтва. URL: <http://www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/89> (дата звернення: 12.11.2019)
49. Мовчан Р. Література для дітей та юнацтва в системі історії української літератури XX століття. *Література. Діти. Час: Вісник центру*

дослідження дітей та юнацтва. Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. № 1. С. 12–17.

50. Овдійчук Л. Жанри та стильові особливості сучасної прози для дітей. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2015. № 1. С. 35–38.

51. Петренко О. Статистика друку сучасної дитячої книги в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 11. С. 11–16.

52. Петренко О. Статистика друку сучасної дитячої книги в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 12. С. 9–15.

53. Підліткова література: український стрибок та європейський стандарт. Баран У. URL: <http://litakcent.com/2015/12/01/pidlitkova-literatura-ukrajinskyj-strybok-ta-jevropejskyj-standart/> (дата звернення: 11.11.2019)

54. Підліткова література. URL: <https://cutt.ly/Fy1p7HJ> (дата звернення: 01.11.2019)

55. Психология подростка. Полное руководство. / под ред. А. А. Реана. СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. 432 с.

56. Рейтинг українських видавництв — 2018 URL: <https://bookforum.ua/rezultaty-knyzhkovogo-roku-ukrayinskyh-vydavnytstv/> (дата звернення: 17.01.2020)

57. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія. навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

58. Сердюкова Л. І. Сучасна американська література для дітей та юнацтва. Сучасна американська література: проблеми вивчення та викладання: навч. посіб. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2002. С. 198–225.

59. Стецюк К. Художня література для підлітків на українському видавничому ринку: пропозиція і вимоги сучасності. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2014. № 6. С. 180–195.

60. Стецюк К. Дослідження кола підліткового читання. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2013. № 3. С. 533–546.
61. Сучасна дитяча проза України. Популяризація творчості сучасних українських дитячих письменників: Методичні рекомендації бібліотекарям / уп. Л. В. Данилова. Запоріжжя, 2017. 12 с.
Т. 1 : А — Л. С. 285.
62. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психологопедагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 312 с.
63. Українська література для дітей та юнацтва: новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл. – Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. 236 с.
64. Уляна Баран. Комунікація у літературі для дітей та юнацтва. Львів : Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва, 2016. 234 с.
65. Фельдштейн Д. И. Психология развития личности в онтогенезе : монография; науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. М. : Педагогика, 1989. 208 с.
66. Хайп-література: чому підлітки так люблять фентезі. URL: <https://blog.yakaboo.ua/pidlitky-lubliat-fentesy/> (дата звернення: 15.11.2019)
67. Читання в Україні URL: <http://data.chytomo.com/chytannya-v-ukrayini/#header-9> (дата звернення: 19.01.2020)
68. Шапарь В. Б. Психология кризисных ситуаций. Ростов / н/ Д. : Феникс, 2010. 452 с.
69. Шулькова К. І. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ — початку ХХІ століття. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2015. № 5. С. 294–303.
70. Яшкова А. Н., Сухарева Н. Ф. Возрастная психология. Саранск : Прогресс, 2009. 88 с.

71. Burton, Dwight. "The Novel for the Adolescence." *English Journal*. 40.7 (1951): 363–369.
72. Bushman, John. "Young Adult Literature in the Classroom-Or Is It?" *Young Adult Literature*. Spec. issue of *English Journal*. 86.3 (1997): 45–40.
73. Cart, Michael. *Young Adult Literature: From Romance to Realism*. Chicago: American Library Association, 2010.
74. Karre, Andrew. *The YA Perspective*. Spec. issue of *Writers Digest*. (2011): 38–41.
75. Niday, Donna. *English 394: Young Adult Literature*. Ames: Iowa State University. Web. 29 November 2011.
76. Nisen, Alleen, Donelson, Kenneth. *Literature for Today's Young Adult*. 8th ed. Boston: Allyn and Bacon, 2008.
77. Wind, Lee. *Writing in Different Worlds*. Spec. issue of *Writers Digest*. (2011): 60-63.

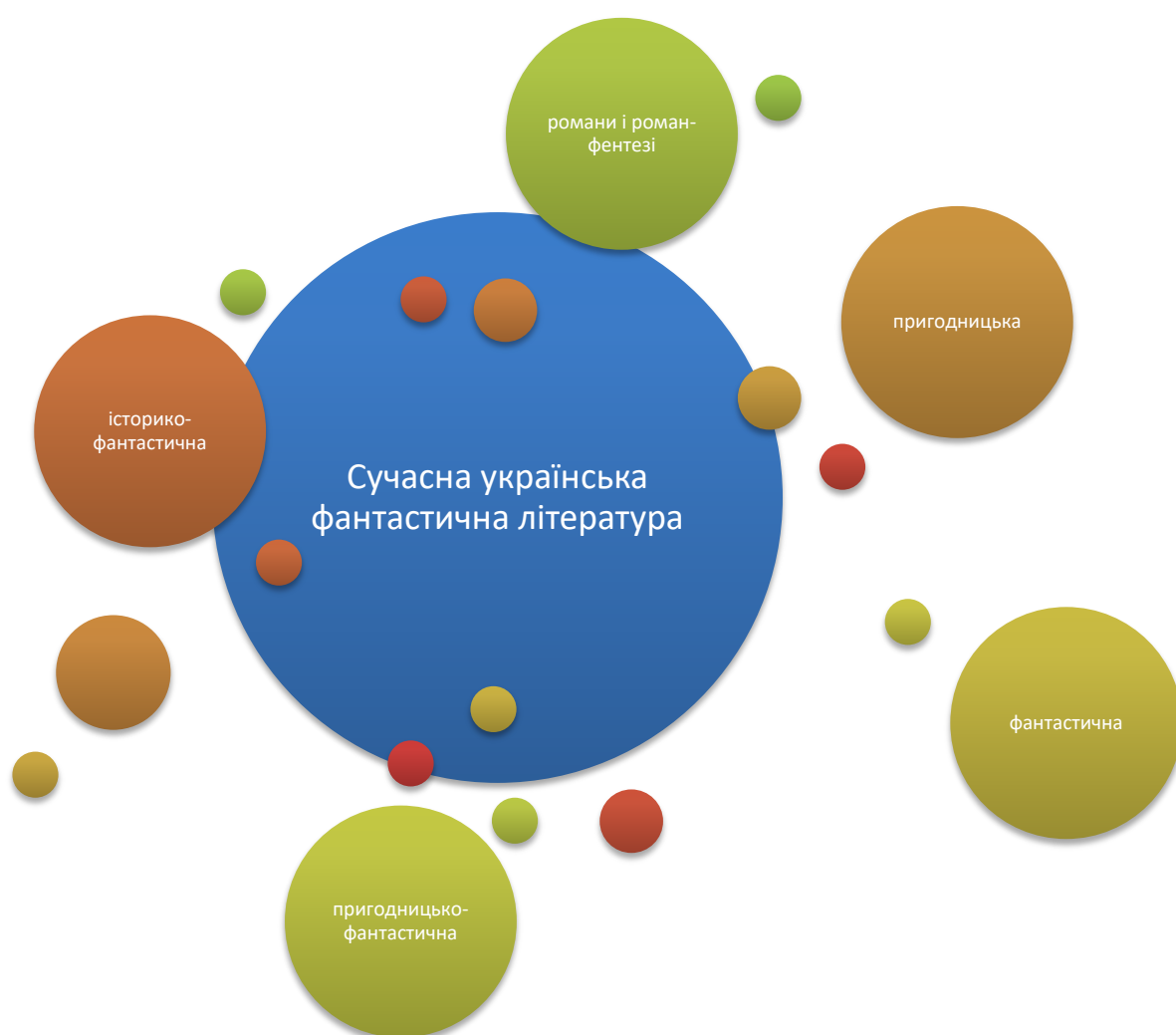
ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація жанрів сучасної поезії та прози для підлітків (за Т. Качак)

**Класифікація жанрів української фантастичної літератури
(за Т.Качак)**

Класифікація жанрів підліткової літератури (за Е. Зайбертом)

За місцем дії:

- пригодницькі історії з дитячим протагоністом;
- література третього світу із специфічною дитячою та читацькою тематикою;
- фентезі;
- історії про канікули;
- робінзонади;
- шкільні історії;
- історії про життя в пенсіонатах чи інтернатах

За часом дії:

- історичні оповідання з юнацьким або дитячим протагоністом;
- оповідання про війну;
- міфологічні оповідання;
- пролетарсько-революційна література

Твори про фігури (персоналії):

- історії про аутсайдерів;
- автобіографічні твори;
- детективні дитячі історії;
- історії про індіанців;
- лицарські історії;
- історії про школярів

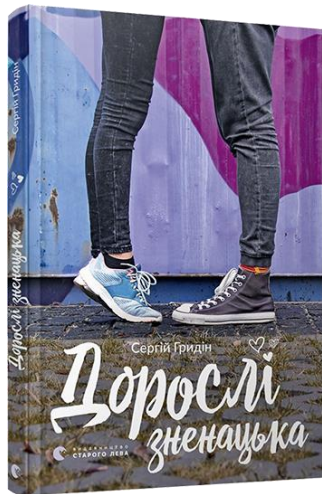
За статтю:

- адолесцентні романи;
- сентиментальні романи;
- серійні романи для підлітків;
- джинсова література;
- книжки для хлопчиків;
- книжки для дівчаток

Твори про виховання та навчання (цінності):

- антиавторитарні дитячі оповідання;
- сімейні історії;
- дорадчі історії;
- релігійні оповіді;
- підручники-посібники;
- соціальна література для дітей та юнацтва

Підліткові книги «Видавництва Старого Лева» про кохання

«Дорослі знаєцька» С. Гридін

«Йорген+Анна=любов» Й. Вігдіс

«Маленька книжка про любов» С. Ульф

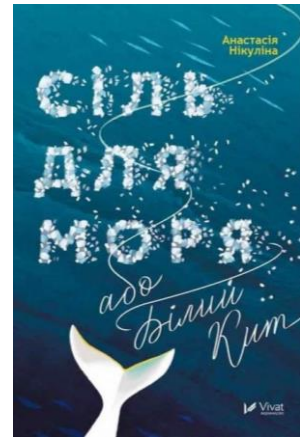

«Дівчина онлайн» З. Зайт

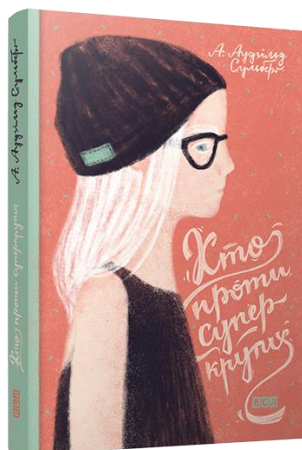
Підліткова література, присвячена темі булінгу

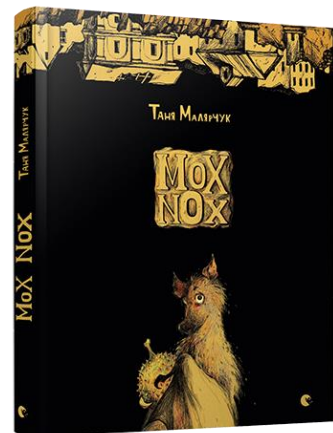
(«Рідна мова») К. Соломун
«Виставляю тебе на Фейсбук»

(«Vivat») А. Нікуліна
«Сіль для моря, або Білий Кит»

«ВСЛ» А. Аугільд Сульберг
«Хто проти суперкрутих»

«ВСЛ» Т. Малярчук
«Мох пох»

Підліткове фентезі видавництва «Школа»

Серія «Часодії» Н. Щерби

Серія «Лунастри» Н. Щерби

Серія «Дарителі» К. Соболев

Додаток Ж

Підліткові книги А. Кокотюхи, видані видавництвом
«А-ба-ба-га-ла-ма-га»

«Гімназист і Чорна Рука»

«Гімназист і Вогняний Змій»

«Гімназист і Біла Ворона»

Серія «Таємниця»

Перші україномовні комікси Marvel, видані у «Рідній мові»

«Людина-павук»

«Галк»

«Шибайголова»

Рецензія
на дипломну роботу студентки
Кокольської Віталіни Любомирівни
на тему:

«Літературно-художні видання для підлітків на книговидавничому ринку України»

Соціологічні дослідження, що їх проводять для вивчення читацького попиту на книги в Україні, свідчать про постійно зростаючий до підліткової аудиторії до літератури, яка б стосувалася їхніх проблем. Оскільки сьогодні гостро стоїть проблема залучення дитячої аудиторії до читання художньої літератури, то актуальність теми дослідження видається нам очевидною.

Пропонована дипломна робота повністю відповідає темі. Студентка обгрунтувала актуальність теми, її новизну, теоретичне та практичне значення. Чітко сформульовані мета і завдання роботи, що відповідають її структурі, предмет і об'єкт дослідження, означені джерела та методи дослідження.

У першому розділі Віталіна Кокольська у загальних рисах охарактеризувала підлітковий вік, окреслила поняття «підліткова література», розкрила історію становлення підліткової літератури в Україні і світі, з'ясувала найпопулярніші теми і жанри літератури для підлітків.

У другому розділі студентка здійснила аналіз сучасного ринку підліткової літератури в Україні, зосередивши особливу увагу на тематиці та жанровому діапазоні літератури для підлітків у репертуарі українських видавництв.

Третій розділ дипломної роботи являє собою самостійне дослідження студентки, у якому вона зосередилась на аналізі підліткової літератури видавництв «Урбіно», «Школа», «Рідна мова» як таких, що мають у своєму репертуарі численні зразки таких видань, доєднавши для більшого унаочнення книги для підлітків інших українських видавництв («КМ-БУКС», «Vivat», «Видавництво Старого Лева», «ВЦ «Академія»», «Ранок», «А-ба-ба-га-ла-ма-га»), зокрема зосередивши увагу на тематиці, жанровому діапазоні, сучасності, мові першовидання (українське чи перекладне).

Висновки, у яких відображені основні результати досліджень, чітко сформульовані та достатньо аргументовані.

На особливу увагу заслуговує високий рівень самостійності та аналітичності роботи, їх ґрунтовний аналіз, використання іншомовних джерел.

Обсяг основного тексту – 80 сторінок, список використаних джерел, що налічує 77 позицій (з них 7 – англomовні), оформлений згідно вимог чинного стандарту, додатків.

Щодо зауважень, підсумки дослідження доцільно було подати у вигляді інфографіки, що увиразнило б результати роботи.

Дипломна робота відповідає вимогам до такого виду робіт, написана грамотно і за належного захисту заслуговує позитивної оцінки.

Рецензент кандидат філологічних наук Вишневська Г. Б.
22 червня 2020 р.

Власник документу:
Юлія Зубик

Дата перевірки:
16.06.2020 17:20:10 EEST

Дата звіту:
17.06.2020 23:27:34 EEST

ID перевірки:
1004081558

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100004381

Назва документу: Кокольська_B41_для_перевірки

ID файлу: 1004094142 Кількість сторінок: 59 Кількість слів: 14611 Кількість символів: 105319 Розмір файлу: 907.27

3.14% Схожість

Найбільша схожість: 0.7% з джерело <https://lektsia.com/12x8b26.html>

3.14% Схожість з Інтернет джерелами

80

Page 61

Не знайдено жодних джерел у Бібліотеці

10.5% Цитат

Цитати

99

Page 62

Не знайдено жодних посилань

0.29% Вилучень

Джерела менше, ніж 8 слів автоматично вилучено

0.29% Вилучення з Інтернету

4

Page 63

Вилучений текст з Бібліотеки відсутній

Підміна символів

Заміна символів

9